



№1 (65), 2025

Виходить чотири рази на рік

Зареєстровано головним територіальним управлінням юстиції у Сумській області
(Серія СМ № 901/523ПР)

© СОІППО

Засновник – Сумська обласна організація профспілки працівників освіти і науки України
Видавництво здійснює Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мова видання – українська

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Панасюра Г.С.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Вознюк А.В. –

доктор психологічних наук, професор

Грицай С.М. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Грובהва В.П. –

директор Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації,
доктор юридичних наук, професор

Єфремова Г.Л. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Нікітін Ю.О. –

доктор історичних наук, професор

Осадчий С.В. –

голова Сумської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України

Удовиченко І.В. –

доктор педагогічних наук, професор

КОРЕКТОР

Пащенко О.К.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА, ДИЗАЙН

Крюк Ю.Є.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій. За достовірність фактів і цифр, відповідність їх вказаним джерелам несе відповідальність автор. Статті не рецензуються і не повертаються.

Редакція зберігає за собою право скорочувати та редагувати надісланий матеріал, не порушуючи його основного змісту.



Підписано до друку 24.03.2025 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. 4,19. Обл.-вид. арк. 4,44
Тираж 50 прим.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

40007 м. Суми, вул. Миколи Сумцова, 5.
Сумський ОІППО. Тел. (факс): 33-40-67
E-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua

ОСВІТА СУМЩИНИ

Інформаційний,
науково-методичний журнал

Заснований в березні 2009 року

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

ВІД МІСІЇ ТА МЕТИ ДО ПРАКТИЧНОГО РЕЗУЛЬТАТУ

Головні тези звіту ректора Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти **ЮРІЯ НІКІТІНА**, доктора історичних наук, професора..... 2

НМТ ТА МОНІТОРИНГ ОСВІТИ

О. Остапенко
Основні орієнтири НМТ-2025 5

О. Борисенко
Процес підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової передвищої освіти..... 7

О. Жила
Психологічний аспект підготовки випускників до складання НМТ..... 11

Г. Браткова
Стан реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти..... 13

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

О. Черних
Сучасний освітній процес та кібербезпека в умовах воєнного стану 17

В. Перлик
Формування ціннісних орієнтирів здобувачів освіти у відповідності до законодавчо-нормативного забезпечення.. 20

О. Третякова
Згуртування учнівського колективу – запорука успішної взаємодії в освітньому процесі..... 22

ІННОВАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Л. Сова
Елементи STEM-освіти в освітньому середовищі шкільних курсів фізики та математики..... 24

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Л. Міщенко
Використання цифрових освітніх ресурсів в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти 28

О. Доценко
Сенсорний розвиток дітей раннього віку засобами нетрадиційних технік малювання 30

Т. Мусієнко
Технології дослідницької діяльності у активному розвитку дошкільників..... 33

В. Куриленко
Гра як інструмент формування базових компетентностей дошкільника 36

А. Луговик
Інноваційні технології в освітньому процесі закладу дошкільної освіти..... 40

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

ВІД МІСІЇ ТА МЕТИ ДО ПРАКТИЧНОГО РЕЗУЛЬТАТУ

(головні тези звіту ректора Комунального закладу
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ЮРІЯ НІКІТІНА,
доктора історичних наук, професора)

– Юрію Олександровичу, якими були основні напрями діяльності КЗ СОІППО у 2024 році?

– Досить великий перелік діяльності, серед якої освітня діяльність; науково-методична діяльність; наукова та інноваційна діяльність; міжнародне співробітництво та співпраця з вітчизняними закладами післядипломної та вищої освіти, освітніми установами, громадськими організаціями; моніторингова діяльність; організаційно-методичний супровід зовнішнього незалежного оцінювання; діяльність психологічної служби; методично-аналітичний супровід діяльності інклюзивно-ресурсних центрів; інформаційно-видавнична діяльність; організаційно-управлінська діяльність; фінансово-господарська діяльність.

– Окресліть основні завдання роботи закладу, продиктовані реаліями.

– Так, завдання дійсно змінилися це і запровадження гнучкої системи безперервної освіти педагогічних та науково-педагогічних працівників галузі освіти Сумської області; і реалізація Концепції «Нова українська школа»; і забезпечення підвищення кваліфікації, перепідготовки і стажування педагогічних працівників в умовах модернізації системи освіти; створення умов для неперервної освіти педагогічних кадрів регіону; також підготовка здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (спеціальності: 073 Менеджмент освітньо-професійної програми «Менеджмент і адміністрування», 053 Психологія освітньо-професійної програми «Практична психологія») та технічний супровід та компетентнісний підхід до організації дистанційного навчання.

– Якою є статистика по здобувачам магістерського рівня освіти?

– У Інституті здобувають освіту 98 здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за різними формами навчання. Окрім того, у 2024 році спеціальності успішно пройшли акредитацію, якою визнано, що діяльність Інституту за цими програмами відповідає стандарту вищої освіти та спроможності виконання вимог стандарту.

– Все ж основним видом діяльності залишається підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, навчально-допоміжного персоналу, які показники маєте у 2024 році?

– Усього в 2024 році курси підвищення кваліфікації пройшли 14553 слухача. Із них: на фахових курсах: 1266 слухачів (66 груп); курси за вибором – 8736 слухачів (436 груп); курси НУШ – 4433 слухача (171 група).

– Розкажіть, будь ласка, більш докладно про курси НУШ.

– У зв'язку з переходом на новий рівень реформування загальної середньої освіти протягом 2024 року на курсах ПК НУШ підвищили кваліфікацію 4433 педагоги закладів загальної середньої освіти Сумської області, що забезпечують реалізацію Державного стандарту початкової освіти та реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти. Із них тренери-педагоги – 191; керівні кадри – 506; учителі 7-х класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти – 3628; учителі 8-х класів пілотних шкіл – 108.

– Щодо самої курсової підготовки: чи відмітився рік новаціями?

– Звичайно, у зв'язку з переходом на новий формат викладання предмету «Захист України» КЗ СОІППО забезпечив навчання 48 педагогів з предмету «Захист України», серед яких 19 тренерів-педагогів, із них – 5 викладачів інституту. Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» з метою якісної підготовки надавачів послуг з професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) пройшли навчання 70 супервізорів та отримали професійну підтримку та допомогу 78 супервізантів.

– Поділіться напрямками та формами методичної роботи інституту.

– Методична робота упродовж року заключалась у реалізації державних освітніх ініціатив; сприянні професіональному зростанню педагогів засобами майндмеппінг софту; реалізації Концепції «Нова українська школа»; застосуванні діяльнісних

методів навчання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти; науково-методичному супроводі організації освітнього процесу в закладах освіти; дидактико-методичному забезпеченні процесу формування компетентного випускника Нової української школи; методичному супроводі процедури НМТ/ЗНО тощо.

Ціла низка різноманітних форм методичної роботи була здійснена в стінах закладу. Основні з них: усеукраїнський конкурс «Учитель року – 2024» (I, II тури); організаційно-методичний супровід реалізації в області міжнародних та всеукраїнських олімпіад, конкурсів, турнірів, проектів (учнівські олімпіади, турніри з навчальних предметів (I-IV етапи), «Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка», Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика, «Міксіке», усеукраїнський конкурс учнівської творчості «Об'єднаймо ж, брати мої!», освітній проект «Зручне навчання»); організаційно-методичний супровід процедури НМТ; здійснення методичного, інформаційного та аналітичного забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів області; методичний супровід психологічної підтримки суб'єктів освітньої діяльності; експертування навчально-методичного забезпечення; координація методичного складника в роботі центрів професійного розвитку педагогічних працівників; науково-методичний супровід роботи з педагогічними працівниками за напрямом професійного зростання.

Щодо реалізації Концепції «Нова українська школа»: надання методичної допомоги в організації різних форм навчання учнів; підготовка вчителів до навчання здобувачів освіти 7-8 класів (із урахуванням засад Концепції «Нова українська школа», з акцентуванням уваги на реалізації компетентнісного, інтегрованого, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів до організації освітньої діяльності); із метою надання дієвої методичної допомоги було проведено 16 методичних порадників; методичну сабзу НУШ: 7-8 клас, за напрямами освітніх галузей; створено рубрику «Куферок корисних застосунків (НУШ)», у якому розміщено 6 тематичних вкладок: «Інформаційні матеріали для Нової української школи (5 клас)»; «Інформаційні матеріали для Нової української школи (6 клас)»; «Інформаційні матеріали для НУШ» (7 клас), «Інформаційні матеріали для НУШ» (8 клас); «Інформаційні матеріали з навчальних предметів (7-11 класи)»; «Інформаційні матеріали щодо наступності початкової та базової школи (НУШ)»;

«Інформаційні матеріали щодо наступності ЗДО – НУШ (педагогам закладів дошкільної освіти)»; «Поради методистів СОППО»; Куферок учителя НУШ (5-8 класи) поповнено серією тематичних добірок від методистів Інституту.

У напрямі реалізації освітнього процесу в умовах воєнного стану: надано методичні рекомендації (загальна кількість 143) за напрямами: організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти; організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти; на допомогу вчителям (за навчальними предметами); змішаний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності; основні правила поведінки: під час воєнного стану, хімічної та ядерної небезпеки тощо; інформаційний дайджест; підготовка до НМТ в умовах воєнного стану; з метою популяризації читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху в навчанні та житті, на базі Інституту створено локацію з компенсації освітніх втрат – EventBook та започатковано рубрику «Говоримо українською»; видано збірники методичних рекомендацій: «Центри професійного розвитку педагогічних працівників: організаційно-методичні аспекти», «Використання цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання учнів закладів загальної середньої освіти», «Організація освітньої діяльності у закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2024-2025 н.р.» (у комплекті з дорожніми картами), «Інноваційна розробка вчителя як засіб професійного зростання», «Побудова траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників організаційно-методичний аспект».

– Не менш важливою є і наукова робота інституту, який потенціал та результативність у 2024 році?

– Працюють 4 доктори наук, з яких 3 мають вчене звання професор, 1 вчене звання доцент та 35 кандидатів наук, з яких 30 мають вчене звання доцент. У 2024 році продовжується перевірка академічних, навчально-методичних, наукових текстів курсових та магістерських робіт на наявність плагіату програмою Strikeplagiarism.com. Функціонує інституційний репозитарій, який містить наукові доробки та навчально-методичні праці педагогічних та науково-педагогічних працівників. На кінець 2024 року у репозитарії було розміщено 508 напрацювань. У 2024 році в Інституті продовжується активна робота над новою науково-дослідною темою: «Науково-методичний супровід створення безпечної школи у воєнний/повоєнний час у системі післядипломної педагогічної освіти».

Продовжує роботу науково-дослідний центр «Психолого-педагогічний супровід створення безпечної школи у воєнний/повоєнний час у системі післядипломної педагогічної освіти», метою якого є науково-методичний супровід реалізації наукової теми Інституту. Працює науково-дослідна лабораторія «Центр психологічної підтримки та допомоги учасникам освітнього процесу у воєнний та повоєнний періоди» на базі кафедри психології КЗ СОШПО, метою якої є науково-методичний супровід для успішного здійснення психологічної підтримки та допомоги учасникам освітнього процесу у воєнний та повоєнний періоди.

У рамках інноваційного освітнього проекту «Організаційні та науково-методичні умови створення STEM-центрів» запроваджено у роботу STEM-центру на базі Інституту.

– Що можете розказати про дослідно-експериментальну роботу закладу?

– З метою оновлення бази даних експериментальної роботи та інноваційної діяльності в жовтні 2024 року науково-видавничим відділом Інституту здійснено паспортизацію закладів освіти щодо обліку й моніторингового контролю за станом обстежуваних експериментів у закладах освіти. Експериментальна робота в освітньому просторі Сумщини реалізується в 5 науково-дослідних педагогічних експериментах усеукраїнського рівня, у яких беруть участь 25 закладів освіти регіону та 1 експерименті регіонального рівня бере участь 1 заклад освіти. У впровадженні 3 проєктів міжнародного рівня беруть участь 46 закладів освіти Сумщини, 15 проєктів всеукраїнського рівня – 92 заклади освіти, а також 8 проєктів регіонального рівня – 52 заклади освіти. Відповідно до угоди з компанією MIKSIKE (м. Тарту, Естонія) у 2024 році 31 заклад освіти області реалізовували україно-естонський освітній проєкт «Міксіке в Україні». 118 закладів освіти Сумщини (загальної середньої освіти, дошкільної освіти тощо) упроваджують в освітній процес 68 інноваційних педагогічних технологій. У 2024 за ініціативи Інституту область продовжує участь у 2 Всеукраїнських інноваційних освітніх проєктах: «Організаційні та науково-методичні умови створення STEM-центрів» (червень 2022 – травень 2027 року) (Наказ МОН України від 12.10.2023 № 1237); «Організаційно-педагогічні умови функціонування та розвитку безпечної школи

у воєнний/повоєнний час» (Наказ МОН України від 14.02.2023 № 164).

У рамках обласної «STEM-школи – 2024» проведено весняну сесію обласної «STEM-школи 2024» – семінар-практикум «STEM-освіта та штучний інтелект: практика залучення інноваційних технологій»; весняну сесію обласної «STEM школи 2024» – семінар-практикум «Від STEM до STEAM: інтеграція мистецтва в освітньому просторі»; весняну сесію обласної «STEM школи 2024» – семінар-практикум «Віртуальні лабораторії та навчальні віртуальні екскурсії в реаліях STEM-освіти»; зимову сесію обласної «STEM-школи – 2024» «Готовність учителя до впровадження STEM-освіти: виклики та можливості».

Продовжують функціонувати 6 науково-дослідних лабораторій.

– Поділіться результатами роботи відкритого у 2024 році Сумського освітнього хабу.

– У 2024 році Сумський освітній хаб працював для внутрішньо переміщених осіб Хотінської, Миропільської, Зноб-Новгородської та Верхньо-Сироватської громад. У 2024 році хаб відвідували 32 здобувача освіти 5-11 класів закладів загальної середньої освіти. У Сумському освітньому хабі проводили заняття 22 науково-педагогічні та педагогічні працівники Інституту, 5 учителів закладів загальної середньої освіти міста Суми та 1 учитель із числа внутрішньо переміщених осіб, загалом було проведено 84 консультації. Особливий акцент в діяльності хабу було зроблено на підготовку учнів 11 класів до Національного мультипредметного тесту та надання психологічної підтримки внутрішньо переміщеним особам. Заняття відбувалися згідно з розкладом на базі сучасних аудиторій, які мають необхідне матеріально-технічне забезпечення. З вересня по грудень 2024 року консультації надавались у дистанційному форматі.

Це основні показники нашої роботи, за яку я щиро дякую усім працівникам закладу – саме командна робота та взаємодопомога зробили ці результати можливими!

– Дякую за змістовну бесіду, Юрію Олександровичу, і бажаю ввіреному Вам закладу подальшого розвитку!

Спілкувалась Ганна Панасюра



ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ НМТ-2025

О. ОСТАПЕНКО

Запровадження зовнішнього незалежного оцінювання – це одна з небагатьох реформ, яка була розпочата, доведена до логічного завершення та втілена в життя. Проте, через російську агресію та введення в Україні воєнного стану, реалізувати процедуру зовнішнього незалежного оцінювання стало неможливо. У 2022 році в надзвичайно короткий термін Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти спільно із закордонними освітніми організаціями, враховуючи максимально безпекову ситуацію для вступників, зовнішнє незалежне оцінювання було адаптовано та апробовано національний мультипредметний тест (далі – НМТ).

Чому НМТ?

По-перше, НМТ дозволяє скласти кілька предметів в один день, що значно зменшує організаційне навантаження для кожного учасника, відповідно, є меншою наповнюваністю пунктів тестування, а відтак, можливість оперативної реакції на безпекові загрози. По-друге, це оптимальний інструмент вступу до закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. По-третє, формат випробування наблизений до зовнішнього незалежного оцінювання, але без паперових носіїв та складної логістики.

Яким є нормативне забезпечення НМТ-2025?

1. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2025 року» від 29 жовтня 2024 року № 4034 скасовано проведення державної підсумкової атестації випускників, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти в 2025 році. Тому складати НМТ не обов'язково, його проходять тільки ті, хто планує продовжувати навчання у закладах вищої освіти. Також цим законом передбачено, що у 2025 році конкурсний відбір на навчання для здобуття ступеня вищої освіти буде здійснюватися за результатами вступних випробувань 2022, 2023, 2024 та 2025 років. Формула розрахунку конкурсного балу буде оприлюднена в Порядку прийому до закладів вищої освіти у 2025 році.

2. Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.11.2024 № 1629 «Деякі питання проведення у 2025 році НМТ» установлено, що:

– НМТ проводиться у формі комп'ютерного онлайн тестування з 14 травня до 25 липня 2025 року.

Вступники виконуватимуть сертифікаційну роботу, яка містить завдання із чотирьох навчальних предметів, із яких обов'язковими є українська мова, математика та історія України, а четвертий предмет учасник обирає самостійно на вибір із переліку: українська література, іноземні мови, біологія, географія, фізика, хімія.

Вступники виконуватимуть сертифікаційну роботу в

один день у два етапи (перший етап (120 хвилин) – виконання завдань з української мови та математики, другий етап (120 хвилин) – виконання завдань з історії України та навчального предмета на вибір, зазначеного під час реєстрації) з перервою між етапами тривалістю до 20 хвилин.

3. Наказом Міністерства освіти і науки України від 30.12.2024 № 1806 «Про організацію та проведення у 2025 році національного мультипредметного тесту» затверджено календарний план, згідно з яким тестування відбуватиметься під час основних і додаткових сесій. Основні проходять із 14 травня до 25 червня; додаткові – з 14 до 25 липня. Відповідно, буде два періоди реєстрації для участі в НМТ – основний та додатковий.

Основний етап реєстрації для участі в основних сесіях НМТ триватиме з 6 березня до 3 квітня включно. До 8 квітня зареєстровані учасники матимуть змогу в персональних кабінетах внести зміни (вибрати інший предмет додаткового блоку чи змінити населений пункт в Україні або за кордоном, у якому бажають пройти НМТ). У додатковий період, який триватиме з 9 до 14 травня, матимуть змогу зареєструватися для проходження НМТ під час додаткових сесій особи, які не змогли цього зробити з поважних причин під час основного періоду реєстрації. Зміни до реєстраційних даних можна буде внести до 19 травня.

З 4 травня для зареєстрованих учасників основних сесій НМТ з'явиться можливість завантажити зі своїх персональних кабінетів запрошення, де буде зазначено дату, час і місце проведення НМТ. Учасники ж додаткових сесій матимуть змогу це зробити з 11 липня.

З міркувань безпеки Український центр оцінювання якості освіти не публікує інформації про те, де на території України відбудуться тестування. Наполегливо рекомендуємо учасникам не розголошувати, де й коли проходять тестування, адже від цього може залежати безпека їхня, та організаторів НМТ.

Інформацію про результати основних сесій НМТ за шкалою 100-200 балів буде розміщено в персональних кабінетах учасників до 4 липня, додаткових – до 30 липня. Це основні дати, які необхідно знати майбутнім вступникам.

Зареєструватися учасники можуть самостійно або у закладі освіти, де здобувають освіту. Важливо допомогти майбутнім вступникам правильно сформувати свій реєстраційний пакет документів. Для цього пропонуємо скористатися пунктами реєстрації, де працівники нададуть кваліфікаційну допомогу та допоможуть сформувати комплект реєстраційних документів.

ІНФОРМАЦІЯ
про мережу пунктів реєстрації учасників національного
мультипредметного тесту, що функціонуватимуть в Сумській області у 2025 році

№ З/п	Назва пункту реєстрації	Адреса пункту реєстрації (повна фактична адреса, вказати корпус (за наявності), безпосередньо в укритті чи ні, № ауд)	Контактний телефон пункту реєстрації	Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) відповідального за пункт реєстрації	Графік роботи пункту реєстрації (із зазначення днів роботи, часу роботи, перерви)
1	Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	вул. Миколи Сумцова, 5, м. Суми, Сумська область, 40007 (гуртожиток, I поверх, кім. 113)	(0542) 33 03 29, (095) 401 81 69	Остапенко Олена Іванівна	понеділок - четвер 08:00-17:00, п'ятниця 8:00-15:45 перерва 12:00-12.45
2	Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка	вул. Роменська, 87, м. Суми, Сумська область, 40002 (факультет іноземної та слов'янської філології, укриття)	(066) 413 14 11	Михайличенко Ірина Володимирівна	понеділок-п'ятниця 09:00-17:00 перерва 13:00-13:30
3	Сумський державний університет	вул. Петропавлівська, 59, м. Суми, Сумська область, 40014 (корпус 3, укриття, ауд. 0016)	(0542) 66 51 35	Павленко Людмила Дмитрівна	Понеділок – п'ятниця 09:00-16:00 перерва 12:00-13:00
4	Сумський національний аграрний університет	вул. Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, Сумська область, 40014 (укриття головного корпусу)	(066) 247 32 11	Мельник Ніна Михайлівна	Понеділок - п'ятниця 09.00-16.00 перерва 13.00 - 14.00
5	Відокремлений структурний підрозділ «Класичний фаховий коледж Сумського державного університету»	вул. Садова, 39 м. Конотоп, Сумська область, 41615 (укриття)	(097) 438 28 00	Соловійова Тетяна Миколаївна	Понеділок – п'ятниця 09:00-15:00

Яким є алгоритм реєстрації, які документи подаються на реєстрацію, які документи необхідно подати на реєстрацію особам із особливими освітніми потребами – у деталях можна ознайомитися на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.



За результатами обробки реєстраційних документів учасник отримує від регіонального центру в персональний кабінет повідомлення або про потребу в доопрацюванні наданої ним інформації (здебільшого, це завантаження скриншота електронної копії документа в мобільному застосунку Дія замість сканкопії або фотокопії документа, завантаження копії документа, що підтверджує інформацію про освіту, що не відповідає вимогам) або надання можливості сформулювати та роздрукувати сертифікат.

Якщо учасник не усуне недоліків, на які за результатами оброблення вказав регіональний центр, йому буде відмовлено в реєстрації для участі в НМТ.

Після надсилання документів на оброблення ми рекомендуємо заглянути до персонального кабінету, щоб не пропустити важливого повідомлення. Із 4 травня для зареєстрованих учасників основної сесії з'явиться можливість завантажити запрошення, де буде вказано дата, час та місце проведення НМТ, а також пам'ятка із важливою для нього інформацією, з якою необхідно ознайомитися.

Із 9 до 14 травня триватиме додатковий період реєстрації. У цей період матимуть змогу зареєструватися особи, які з поважних причин не змогли зробити це під час основного періоду та ті, хто реєструвався в основний період, але їм було відмовлено у реєстрації. Усі, хто

зареєструється в додатковий період, складатимуть НМТ під час додаткової сесії в липні.

Алгоритм дій вступників, якого вони повинні дотримуватися, щоб бути допущеними до тимчасових екзаменаційних центрів (далі – ТЕЦ):

1. Завантажити запрошення та заздалегідь вивчити схему доїзду до ТЕЦ.
2. Вчасно прибути до ТЕЦ.
3. При собі мати документ, що посвідчує особу та сертифікат.
4. Зайняти своє робоче місце та виконувати вказівки персоналу відповідно до процедури проведення НМТ.
5. Після завершення виконання завдань, отримати інформацію про кількість набраних тестових балів.

Під час проведення НМТ, відповідно до процедури, буде здійснюватися перевірка учасників металошукачем і якщо під час перевірки буде виявлено заборонені процедурами речі, учасника буде позбавлено права продовжувати тест. Окрім того, аби забезпечити рівний доступ усіх вступників, в аудиторіях, які будуть організовані у Сумській області виключно у захисних спорудах цивільного захисту, буде вестися відеоспостереження.

Мінімальні бали з предметів НМТ-2025: скільки завдань потрібно буде виконати, аби подолати поріг?

Для участі у вступній кампанії до закладів вищої освіти майбутнім абітурієнтам необхідно набрати порогову кількість тестових балів з кожного навчального предмета НМТ. Їхній обсяг щороку визначає Міністерство освіти і науки України у Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти.

Очікується, що у 2025 році для успішного складання НМТ учасникам достатньо буде надати 15% правильних відповідей з кожного навчального предмета.

Тобто, аби отримати 100 рейтингових балів за блок, майбутні вступники мають набрати як мінімум: 5 балів – з математики, іноземної мови, фізики; 6 балів – з хімії; 7 балів – з української мови, української літератури, географії та біології; 8 балів – з історії України.

Утім, якщо учасники не подолають поріг хоча б з одного навчального предмета НМТ, вони не матимуть права брати участь у вступній кампанії.

Що робити особам із особливими освітніми потребами для участі у НМТ?

1. Звернутися до закладу охорони здоров'я, а саме до лікаря спеціаліста відповідно до профілю захворювання.

2. Отримати медичний висновок за формою 086-3/о.

3. Під час реєстрації поставити відповідну позначку у персональному кабінеті та завантажити фото або скан копії медичного висновку.

Тоді для таких учасників, відповідно до їх реєстраційних даних, регіональний центр, спільно із закладами освіти, на базі яких функціонуватимуть ТЕЦ, створюють особливі (спеціальні) умови, зазначені у Переліку особливих спеціальних умов.

Для успішного проходження НМТ, рекомендуємо використовувати інформацію,



розміщену на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

Що необхідно зробити учасникам для успішного складання НМТ у 2025 році?

1. Ознайомитися із програмами. Усі завдання НМТ відповідатимуть змісту програм ЗНО з навчальних предметів.

2. Практикуватися на тестах минулих років. Варто перевіряти, виконувати типові тестові завдання різних форматів ЗНО та НМТ минулих років. Їх можна знайти в рубриці «Тести минулих років».

3. Практикуватися на сайті Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти у виконанні коротких тематичних тестів з різних навчальних предметів в онлайн-тестувальнику, що допоможе виявити прогалини й пропрацювати їх.

4. Орієнтуватися на демонстраційний варіант тесту.

5. Потренуватися виконувати завдання різних форм, навчитися правильно позначати відповіді на освітній платформі «Всеукраїнська школа онлайн», де доступні тренувальні варіанти предметних тестів. У вкладці «Курси» потрібно вибрати навчальний курс для 10 або 11 класу. Тут розміщено демонстраційний варіант НМТ-2025, демонстраційний варіант НМТ-2024, перший і другий тренувальні варіанти НМТ-2024, перший і другий тренувальні варіанти НМТ-2023.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.12.2023 № 1547 «Про затвердження Порядку проведення національного мультипредметного тесту» (зі змінами).

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.11.2024 № 1629 «Деякі питання проведення у 2025 році національного мультипредметного тесту».

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.01.2025 № 5 «Про затвердження Порядку реєстрації осіб для участі в національному мультипредметному тесті у 2025 році».

4. Сайт Українського центру оцінювання якості освіти: <https://testportal.gov.ua/>.

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО НМТ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

О. БОРИСЕНКО

Підготовка до вступних випробувань для кожного здобувача освіти є важливим етапом, що має проводитися як у класах старшої школи, так і в закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, де кожен здобувач освіти цілеспрямовано готується до складання національного мультипредметного тесту (далі – НМТ).

Зважаючи на актуальність зазначеного питання, у листопаді 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО було проведено моніторингове дослідження процесу підготовки здобувачів освіти до НМТ у закладах фахової

передвищої освіти.

Респондентами моніторингу стали: заступники директорів, викладачі загальноосвітніх навчальних предметів, студенти 2-4-х курсів закладів фахової передвищої освіти.

Як повідомили заступники директорів, усі викладачі досліджених закладів освіти регулярно ознайомлюються із новачками НМТ та особливостями проведення вступної кампанії на педагогічних радах та засіданнях професійних педагогічних спільнот, займаються самоосвітньою діяльністю у цьому напрямі. У досліджених коледжах розроблено плани проведення

заходів щодо підготовки здобувачів освіти до НМТ; організовано курси з підготовки студентів до вступних випробувань, а навчально-виховна робота спрямовується на проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії та профорієнтаційної роботи.

Представники адміністрації досліджених закладів освіти зазначили, що із необхідною інформацією щодо проведення зовнішніх оцінювань здобувачі освіти дізнаються, переважно, самостійно, опрацьовуючи інформацію із соціальних мереж, офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти (далі – УЦОЯО), Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (далі – ХРЦОЯО), КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (далі – КЗ СОШПО), закладів вищої освіти, сайту коледжу.

Важливою складовою ефективною підготовки здобувачів освіти до НМТ є не лише інформаційна обізнаність, а й змістовна готовність. Для ефективною підготовки майбутніх вступників до НМТ в досліджених закладах освіти (зокрема за рахунок варіативної складової навчальних планів) регулярно

проводяться консультації з предметів, що винесено на НМТ. Так, групові консультації з предмету, що викладають, проводять 46% опитаних педагогічних працівників, індивідуальні заняття – 26%. Пропонують для виконання індивідуальні завдання для здобувачів освіти із низьким рівнем успішності 51% опитаних.

Значну увагу опитані викладачі приділяють проведенню системного повторення раніше вивченого навчального матеріалу (73%), виконанню здобувачами освіти завдань у тестовій формі (79%), організації інформаційно-роз'яснювальної роботи (37%).

Для якісного проходження НМТ найбільш необхідним, на думку 80% викладачів, є сформованість у здобувачів освіти таких навчально-пізнавальних навиків, як уміння логічно мислити, проводити аналіз, установлювати причинно-наслідкові зв'язки. Окрім того, викладачі вказали на необхідність обізнаності з процедурою проведення НМТ, засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу, розвитку уміння правильно розподіляти час для розв'язання завдань різного рівня складності, відпрацювання навиків виконання завдань у тестовій формі (рис.1).



Рисунок 1. Знання, уміння, навик, необхідні для якісного проходження здобувачами освіти НМТ (за відповідями викладачів)

Усі опитані респонденти наголосили на необхідності систематичного застосування тестового контролю знань здобувачів освіти, що часто використовують у своїй педагогічній практиці. Окрім того, під час проведення практичних занять, викладачі пропонують для розв'язання здобувачами освіти завдання зовнішніх оцінювань попередніх років.

Як зазначили опитані педагогічні працівники, вони регулярно аналізують завдання сертифікаційних робіт із навчальних предметів, що викладають. Так, у день тестування, після завершення сесії, 63% із них особисто проводять аналіз питань субтесту; 33% – після оприлюднення правильних відповідей на офіційному сайті УЦОЯО.

У своїй роботі педагогічні працівники мають систематично взаємодіяти із різними учасниками освітнього процесу, реагуючи на освітні виклики;

постійно вдосконалювати свої навик, володіти значним обсягом інформації. Слід зазначити, що більшість (77%) викладачів не лише намагаються підтримувати власну обізнаність щодо особливостей вступної кампанії, а й вважають, що на ефективність підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань значно впливає високий фаховий рівень педагогів.

Як показало дослідження, із метою підготовки студентів до НМТ, 70% викладачів послуговуються інформацією з офіційних сайтів УЦОЯО, ХРЦОЯО, КЗ СОШПО; 75% – зі спеціалізованих освітніх сайтів; 82% користуються довідниками, посібниками, методичними розробками з предмету викладання. Послуговуються інформацією підручників 44% опитаних респондентів; близько третини (35%) – тематичними матеріалами спеціалізованих педагогічних видань (рис.2).



Рисунок 2. Джерела інформації для підготовки здобувачів освіти до НМТ за відповідями викладачів)

З метою поглиблення власної інформаційної обізнаності з питань організації процедури НМТ, 82% педагогів звертаються за методичними порадами до методистів КЗ Сумського ОШПО. Отримують консультації з питань підготовки здобувачів освіти до НМТ та регулярно використовують надані рекомендації близько 39% викладачів; частково користуються такими послугами 52% опитаних педагогів.

У ході дослідження викладачам було запропоновано оцінити готовність здобувачів освіти 2-го курсу, які виявили бажання скласти НМТ, до вступних випробувань. Більшість опитаних педагогічних працівників (54%) вважають, що до складання вступних випробувань здобувачі освіти готові, переважно, на середньому рівні. На думку 42% опитаних, готовність здобувачів освіти відповідає достатньому та високому рівням.

Викладачі-респонденти вважають, що на готовність здобувачів освіти до НМТ впливають: їх обізнаність із процедурою проведення НМТ (8%), проведення викладачами роботи у напрямі підготовки здобувачів освіти до вступних випробувань (15%), наявність у студентів необхідних знань (15%), особиста мотивація (62%). При цьому, 60% респондентів зазначили, що

відсутність мотивації та байдуже ставлення студентів до підготовки до НМТ є основною проблемою, яка заважає здобувачам освіти отримати високі результати вступних випробувань.

Педагогічні працівники (22%) вважають, що за роки проведення НМТ ставлення здобувачів освіти до зовнішніх оцінювань не змінилося. Близько половини педагогічних працівників зазначили, що за час воєнного стану певна кількість студентів відмовилися від вступу до закладів вищої освіти.

Про факт активної підготовки здобувачів освіти до НМТ свідчить й опитування студентів, які планують скласти вступні випробування у 2025 році. Так 56% респондентів зазначили, що у закладах освіти, де вони навчаються, здійснюється підготовка до вступних випробувань із усіх навчальних предметів; указали на те, що підготовка до НМТ проводиться лише з окремих дисциплін – 30% опитаних.

Як вказали опитані студенти коледжів, 6% з них не вистачає здобутих знань для успішного вступу; 30% необхідна додаткова підготовка з більшості предметів НМТ. Повністю підготовленими до вступних випробувань себе вважають 15% здобувачів освіти; 22% – лише з окремих дисциплін.



Рисунок 3. Самооцінка здобувачами освіти якості власної підготовленості до складання НМТ

У ході опитування здобувачі освіти відповідали на запитання щодо реалізації у їхньому закладі освіти заходів, спрямованих на підготовку та ознайомлення студентів із процедурою, організацією та особливостями проведення НМТ 2025 року. Як зазначили 49% респондентів, у досліджених закладах освіти проводяться групові консультації; 20% повідомили про наявність індивідуальних бесід із викладачами. Близько третини студентів указали, що заходів за таким напрямом в закладі освіти не проводилось.

Більшість (84%) здобувачів освіти зазначили, що готуються до НМТ самостійно; 14% респондентів користуються послугами репетитора; 10% – відвідують (онлайн) підготовчі курси при ЗВО.

Самоосвітній діяльності, у напрямі підготовки до НМТ, 48% із них приділяють по кілька годин на тиждень; 16% – декілька годин на місяць; для 27% студентів підготовка до НМТ носить несистемний характер.

Задля вдосконалення власної предметної підготовки, студенти опрацьовують інформацію з інтернет-джерел, збірників тестових завдань, конспектів уроків, підручників, довідників. Для дистанційної підготовки до вступних випробувань здобувачі освіти використовують ресурси Освіта-онлайн (64%), ZNOUA (43%).

Як свідчать результати анкетування, 49% студентів регулярно відвідують офіційний сайт УЦОЯО, проте, 37% респондентів ніколи не користувалися інформацією з цього сайту.

Про наявність інформації щодо правил проходження

НМТ у поточному навчальному році, зразків завдань та рекомендацій учителів, що розміщені на сайтах коледжу, повідомили 53% здобувачів освіти. Із них: 25% ознайомлюються з цією інформацією регулярно; не використовують викладену на сайті інформацію щодо НМТ 28% здобувачів освіти. Не відвідують сайт закладу освіти, у якому навчаються, 46% опитаних.

Респонденти вказали, що із процедурою, організацією, особливостями проведення НМТ вони ознайомлюються, переважно, на групових консультаціях у коледжі (50%), індивідуальних бесідах (20%), онлайн-зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (13%), психологічних тренінгах (11%). Про відсутність таких заходів повідомили близько третини (35%) здобувачів освіти.

Як зазначили студенти, 31% з них регулярно отримували індивідуальні консультації від викладачів з питань підготовки до НМТ; 22% – 1-2 рази на рік; указали, що не мають потреби в таких консультаціях 37% респондентів.

Здобувачі освіти повідомили, що викладачі надають їм допомогу з різних напрямів підготовки до НМТ: інформують про корисні інтернет-ресурси (63%), рекомендують навчальну та довідкову літературу (58%), організують повторення раніше вивченого матеріалу під час проведення навчальних занять (52%), опрацьовують зі здобувачами освіти складний навчальний матеріал на предметних консультаціях (42%) (рис. 4).



Рисунок 4. Консультативна допомога, що надається викладачами, в напрямі підготовки здобувачів освіти до НМТ

Отже, за підсумками моніторингового дослідження можна дійти до висновку, що у закладах фахової передвищої освіти області проводиться цілеспрямована робота щодо підготовки здобувачів освіти до НМТ. В усіх закладах освіти розроблені плани та успішно реалізуються заходи спрямовані на ознайомлення студентів із організацією та особливостями проведення

мультипредметного тесту 2025 року. Викладачами коледжів проводиться активна робота щодо предметної підготовки майбутніх учасників НМТ, інформаційна та профорієнтаційна робота, формується самоосвітня компетенція здобувачів освіти, які виявили бажання цьогооріч брати участь у зовнішніх оцінюваннях.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ДО СКЛАДАННЯ НМТ

О. ЖИЛА

У сучасних умовах освіти національний мультипредметний тест (далі – НМТ) стає важливим етапом у житті кожного випускника. Підготовка до цього випробування включає не лише інтелектуальну, але й психологічну складову. Саме психологічна готовність здобувача освіти часто стає вирішальним фактором успіху. Тому сьогодні в закладах освіти звертається велика увага на психологічну підготовку здобувачів освіти до НМТ. Основна її мета – це забезпечення оптимальної реалізації психічних можливостей випускників та виявлення в максимальному ступені отриманих знань, умінь та навичок під час незалежного оцінювання. Психологічна підготовка сприяє зменшенню рівня стресу та тривожності, формуванню впевненості у власних силах, оптимізації когнітивних процесів, таких як пам'ять, увага, мислення та покращенню мотивації до навчання.

Недостатня увага до психологічного аспекту може призвести до емоційного вигорання, зниження результативності та навіть уникання тестування.

Основні аспекти психологічної підготовки:

1. Формування позитивного мислення. Здобувачам освіти важливо навчитися сприймати тестування як можливість, а не загрозу. Позитивне мислення допомагає зменшити рівень тривоги, яка часто супроводжує підготовку до іспитів. Віра у власні сили знижує страх перед можливими невдачами, допомагає подолати сумніви, що позитивно впливає на якість підготовки та виконання завдань під час іспиту. Коли людина налаштована позитивно, їй легше зосередитися на завданнях, уникати відволікань і зберігати продуктивність.

Шляхи та техніки розвитку позитивного мислення:

Афірмації: Позитивні, самопідсилювальні твердження можуть допомогти підвищити впевненість у собі, зменшити стрес і налаштуватися на успішне складання іспиту. Повторення фраз на кшталт «Я готовий(а) і впевнений(а) у своїх силах», «Я впевнений(а) у своїх знаннях і здібностях», «Кожен день я стаю більш підготовленим(ою)», «Моя праця та зусилля приносять результати», «Я вірю в себе і свої можливості» щодня вранці, перед навчанням або в моменти тривоги допоможе налаштуватися на позитивну хвилю.

Реалістичне планування: Заздалегідь визначений порядок дій та раціональний тайм-менеджмент при підготовці до іспиту допомагає ефективно розподілити час, уникнути перевантаження та досягти найкращих результатів. При підготовці до НМТ, перш за все, необхідно оцінити обсяг матеріалу, який потрібно опанувати, та виділити основні теми, що вимагають особливої уваги, реалістично оцінити, скільки часу

залишилося до іспиту, і скільки годин на день можна виділити на підготовку. Важливо залишити час для відпочинку та інших справ, щоб уникнути перевантаження. Організованість, послідовність і гнучкість допоможуть не лише якісно підготуватися, а й зберегти впевненість у своїх силах.

Фокус на досягненнях: Один із ключових способів зберегти ентузіазм при підготовці до тестування – зосередитися на власних досягненнях. Позитивне підкріплення відіграє значну роль у формуванні мотивації, а здобуті досягнення – це доказ здатності впливати на результат. Фокус на позитивному знижує тривожність і робить підготовку менш виснажливою. Замість того щоб зосереджуватися на невдачах, потрібно звертати увагу на свої успіхи. Краще це робити через візуалізацію – графіки, діаграми чи інші візуальні інструменти, що допомагають бачити рух уперед.

Практика релаксації: Підготовка до іспитів часто супроводжується стресом і тривогою. Ці емоції можуть заважати ефективному засвоєнню матеріалу та негативно впливати на результати. Одним із способів знизити рівень стресу є використання технік релаксації. Глибоке дихання, прогресивна м'язова релаксація, медитація уважності, фізична активність допоможуть зберігати спокій і зосередженість під час підготовки до іспиту. Практика релаксації не гарантує успіху, але значно збільшує шанси досягти високих результатів, це потужний інструмент, який допомагає ефективніше підготуватися до іспитів і зберегти психологічну рівновагу.

2. Розвиток стресостійкості. Стресостійкість відіграє важливу роль у підготовці до іспиту, оскільки вона допомагає ефективніше справлятися з напруженістю, яка часто виникає в цьому процесі, зберігати концентрацію на матеріалі, навіть якщо є зовнішні відволікаючі фактори або внутрішнє хвилювання. Стресостійкі люди краще організують свій час і можуть скласти реалістичний план підготовки. Це знижує відчуття хаосу та надмірного навантаження. Під час підготовки чи самого іспиту стресостійкі люди рідше піддаються паніці. Вони зберігають ясність думок, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та ефективному вирішенню завдань. Стресостійкість не тільки покращує результати підготовки до іспиту, але й сприяє загальному розвитку особистості та ефективному подоланню життєвих викликів.

Для розвитку стресостійкості при підготовці до іспитів потрібно:

Планування: Підготовка до іспиту – це процес, який вимагає чіткого планування, самодисципліни та ефективного використання часу.

Для якісної підготовки до тестування потрібно здійснити аналіз обсягу матеріалу, який потрібно вивчити, обрати методи навчання (конспекти, онлайн-ресурси, групові заняття тощо), підтримувати мотивацію та здійснювати регулярне повторення вивченого. Чітка послідовність дій – запорука успіху!

Фізична активність: Фізична активність відіграє важливу роль у розвитку стресостійкості. Фізична активність не лише зміцнює тіло, але й робить психіку більш стійкою до викликів. Регулярні фізичні вправи сприяють виділенню ендорфінів (гормонів щастя), які допомагають боротися зі стресом, покращують настрій і сприяють загальному психоемоційному здоров'ю. Під час тренувань розвивається дисципліна, що допомагає легше адаптуватися до стресових ситуацій. Важливо обирати той вид активності, який приносить задоволення, щоб підтримувати мотивацію.

Підтримка: Комунікація може бути потужним інструментом для розвитку стресостійкості. Обговорення своїх переживань і емоцій з іншими людьми допомагає зменшити стрес. Це дозволяє не тримати все в собі, що зменшує тиск і напругу. Під час спілкування важливо звертати увагу на позитивні моменти та досягнення, навіть у стресових ситуаціях. Це допомагає зберігати оптимізм і фокусуватися на вирішенні проблем.

Перерви: Для підтримки психологічного здоров'я та збереження ефективності в роботі чи навчанні варто систематично робити короткі перерви протягом дня (2-5 хвилин). Зміна діяльності допоможе відновити енергію, знизити рівень стресу, покращити настрій та загальне самопочуття.

Організація часу та планування. Організація часу та планування відіграють ключову роль при підготовці до іспитів. Це допомагає ефективно використовувати ресурси, знижує рівень стресу і підвищує ймовірність успішного складання іспитів. Розподіл часу дозволяє уникнути хаотичної підготовки, коли важливі теми залишаються незасвоєними. Чіткий графік дозволяє зосередитися на кожному предметі окремо, забезпечуючи глибше розуміння матеріалу без перевантаження. Організований графік підготовки до НМТ дозволяє поєднувати навчання з відпочинком, що важливо для підтримання продуктивності та працездатності. Ефективна організація часу та планування — це ключ до впевненості, успішності та збереження емоційного балансу під час підготовки до іспиту.

Практичні поради щодо організації робочого часу:

Складання розкладу: Для збереження енергії та здоров'я під час інтенсивної підготовки до іспиту необхідно дотримуватись режиму, тому складання розкладу роботи є важливою частиною організації часу. Розклад не має бути жорстким. Якщо потрібно більше часу на певну тему, план може бути відкоригованим, щоб не відставати від програми. Потрібно розподіляти дні до іспиту між різними темами, враховуючи складність кожної.

Використання техніки Pomodoro. Використання цього методу управління часом під час підготовки до НМТ допомагає підвищити продуктивність за допомогою

циклів роботи і відпочинку, зберігати концентрацію та уникати вигорання. Відповідно до техніки Pomodoro робочий час становить 25 хвилин, а потім потрібно робити короткі перерви.

– **Постановка реалістичних цілей:** Перш за все потрібно оцінити рівень своїх знань. Це може бути самоперевірка або консультація з учителем. Необхідно визначити які теми даються складно, а які — вже добре засвоєні. Не слід ставити надто амбітних цілей, потрібно визначити, що реально зробити за певний час. Не потрібно перевантажувати себе, адже це може призвести до вигорання. Ці кроки допоможуть залишатися мотивованими та підготуватися до тестування з максимумним результатом.

Відстеження прогресу: Регулярно слід аналізувати, скільки матеріалу вивчено, та які розділи потребують більше часу. Якщо є можливість, варто отримати відгуки від учителів або однокласників про свій прогрес. Вони можуть допомогти визначити, чи вірно засвоєно матеріал.

Підтримка соціального оточення. Спілкування з тими, хто вірить у ваші здібності, підвищує впевненість у собі. Друзі, сім'я або однокласники (однорічники) можуть допомогти знизити рівень стресу, надаючи моральну підтримку та допомагаючи впоратися з тривогою. Підтримка соціального оточення може позитивно вплинути на психологічний стан, мотивацію та продуктивність. Друзі або однокласники (однорічники) можуть ділитися корисними матеріалами, нотатками чи порадами щодо підготовки, а також систематично нагадувати про важливість іспиту та підтримувати вас у дотриманні режиму підготовки. Спільне обговорення складних тем може сприяти кращому розумінню матеріалу.

Як можна використовувати підтримку соціального оточення:

Навчальні групи. Групова діяльність для підготовки до іспиту може бути дуже ефективною, оскільки під час групових занять здобувачі освіти можуть обговорювати складні теми, обмінюватися ідеями та поясненнями. Це дозволяє кожному учаснику отримати нові погляди на матеріал і краще зрозуміти його.

Спілкування з наставниками: Учителі (викладачі) або ментори можуть виявити слабкі місця учня та допомогти розібрати складні теми, які потребують додаткової уваги, підказати ефективні стратегії навчання та надати зворотний зв'язок. Наставник може надати конструктивну критику, яка допомагає учню покращити свої навички та виправити помилки, що зазвичай залишаються непоміченими при самостійному навчанні. Спілкування з наставником допомагає зберігати мотивацію, особливо коли виникають труднощі, підтримати, надавши необхідні ресурси та стратегії для їхнього подолання.

Емоційна розрядка: Емоційна розрядка під час підготовки до іспиту є важливим елементом у процесі навчання. Вона допомагає знизити рівень стресу, покращити концентрацію та загальний психоемоційний стан здобувача освіти, підтримувати емоційний баланс, зберігаючи ефективність під час підготовки до іспиту.

5. Робота з емоціями. Испити часто асоціюються зі стресом і тривогою. Контроль емоцій допомагає знизити рівень кортизолу (гормону стресу), що покращує здатність мислити ясно та запам'ятовувати інформацію. Негативні емоції, як-от страх чи невпевненість, можуть знижувати мотивацію до навчання. Позитивне налаштування допомагає підтримувати енергію та бажання працювати над матеріалом, сприяє відчуттю впевненості у своїх силах. Це особливо важливо перед іспитом, щоб уникнути «емоційного ступору». Спокійний і впевнений емоційний стан сприяє більш ефективному використанню часу та ресурсів, зменшує ризик прокрастинації.

Як працювати з емоціями:

Практика техніки релаксації. Прослуховування заспокійливої музики або звуків природи (шум дощу, хвиль) допомагає створити емоційну стійкість і підтримувати внутрішній баланс. Техніка візуалізації полягає в тому, щоб уявити собі спокійне і гармонійне місце, яке асоціюється з відчуттям спокою і безпеки. Це може бути пляж, ліс або інше місце, де можна відчувати себе розслабленим. Фокусуючись на цих образах, можна зменшити емоційну напругу. Техніка усвідомленості (майндфулнес) включає в себе прийняття і спостереження за емоціями без втручання в них. Це дозволяє прийняти свої емоції такими, якими вони є, і не дати їм взяти контроль над поведінкою.

Використання перерв. Перерви в роботі з емоціями можуть бути надзвичайно корисними для підтримки психічного здоров'я та емоційного балансу. Вони

дозволяють відновити емоційну рівновагу та уникнути вигорання.

Підтримка позитивного внутрішнього діалогу. Прийняття своїх почуттів без засудження допомагає знизити рівень стресу та тривоги. Замість того, щоб відштовхувати чи ігнорувати емоції, можна сказати собі: «Я відчуваю тривогу, і це нормально». Підтримка позитивного внутрішнього діалогу є важливою складовою емоційного саморегулювання та психічного здоров'я.

Звернення за підтримкою. Кожна людина може стикатися з різними емоційними викликами, такими як стрес, тривога, депресія, чи важкі емоційні стани, і важливо не боятися звертатися за допомогою, щоб навчитися краще управляти своїми почуттями. Спеціаліст може допомогти розібратися з емоціями, зрозуміти їхні причини та навчитися методам саморегуляції.

Таким чином, психологічна підготовка здобувачів освіти є важливим етапом у процесі підготовки до вступу до вищих навчальних закладів України. Вона включає в себе розвиток певних психологічних якостей та навичок, які сприяють успішному проходженню тестування. Психологічна готовність до НМТ – це не лише питання знань, але й уміння керувати своїми емоціями, знижувати рівень тривоги та зберігати мотивацію до досягнення мети. Комплексний підхід до підготовки, який включає як академічні, так і психологічні аспекти, забезпечує оптимальні умови для успішного складання тесту.

Список використаних джерел

1. Давидова О. В. Майндфулнес – технології регуляції стресостійкості в роботі практичного психолога з учнями юнацького віку. Кременчук. 2022. 56 с.
2. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія. Навч. посіб. / Т. М. Лисянська, – К.: Каравела, 2019.
3. Панок В.Г, Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2017.-188с.
4. Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум упорядники Браницька Т.Р., Матохнюк Л.О., Шпортун О.М. – Вінниця: Вид-во КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2022 – 131 с.

СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Г. БРАТКОВА

Компетентнісний підхід – це сучасна парадигма освіти, спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів у навчанні, якими є загальні (ключові, загальнопредметні) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається; опанування здобувачами освіти умінь і навичок, необхідних для успішного життя в суспільстві.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 28.08.2024 № 440-Од «Про проведення регіональних

моніторингових досліджень у 2024/2025 навчальному році» у жовтні 2024 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання КЗ Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження процесу реалізації компетентнісного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Дослідження проводилося методом анкетування заступників керівників закладів загальної середньої освіти, учителів, учнів 7-х та 10-х класів.

У моніторинговому дослідженні взяли участь 696 респондентів із десяти закладів загальної середньої освіти Сумської області.

Загальновідомо, що розвиток держави значною мірою залежить від якості освіти, що отримують її громадяни. Поняття «якість освіти» є багатозначним і пов'язане з різними аспектами процесу освіти, зокрема, з поняттям «розвиток», тому зміст його з часом змінюється.

Головним критерієм якості шкільної освіти є рівень компетентної спроможності випускника закладу освіти успішно самореалізуватися у житті. Навчальні досягнення учнів мають оцінюватися не за обсягом засвоєних знань, а за набором сформованих ключових компетентностей, що визначають його здатність до самостійного здобуття знань і використання їх у різних ситуаціях, застосування творчого підходу до вирішення життєвих проблем і завдань.

Результати дослідження свідчать, що всі заступники керівників закладів освіти та 85 % учителів саме такий критерій якості освіти вважають головним.

Компетентність – це інтегрована здатність особистості, що складається з пізнавального-діяльничого (знання, уміння, навички, досвід) та емоційно-оціночного (потреби, мотивація, цінності, ставлення) компонентів, що реалізуються у певній сфері життєдіяльності людини. Таке розуміння компетентності обумовлює зміщення акцентів із накопичення знань на формування уміння діяти, застосовувати набутий досвід у нових умовах.

Результати анкетування педагогів засвідчили, що саме так розуміють зміст поняття «компетентність» менше третини респондентів (26 % заступників керівників закладів освіти та 30 % учителів). Значна частка (60 %) заступників керівників звужують розуміння компетентності до сукупності особистісних якостей учнів, набутих у процесі навчання; майже половина вчителів (46 %) розуміють компетентність, як коло питань, із яких людина гарно обізнана, має практичний досвід. Тобто, в обох випадках респонденти нехтують необхідністю реалізувати здобуті знання, уміння, ціннісні орієнтації на практиці задля досягнення успіху в певній сфері діяльності та повсякденному житті (рис. 1).



Рисунок 1. Зміст поняття «компетентність»

Запорукою реалізації компетентного підходу до сучасного освітнього процесу є компетентний учитель. Представники адміністрації стверджують, що в закладах освіти створено умови для опанування та реалізації учителями компетентного підходу в навчанні: інформаційні (73 %), організаційні (55 %), методичні (53 %), мотиваційні (27 %) відповідей. Усі заступники керівників та 84 % учителів засвідчили, що на педагогічних радах та в педагогічних спільнотах постійно обговорюється стан реалізації у закладах освіти компетентного підходу в навчанні; 67 % заступників керівників та 43 % учителів відповіли, що в закладі освіти часто організуються методичні студії, майстер-класи тими вчителями, які успішно впроваджують компетентнісний підхід в освітній процес. Решта респондентів (33 % заступників керівників та 57 % учителів) обрали відповідь «час від часу».

Успішність впровадження освітніх реформ тісно пов'язана з професійним розвитком учителів. Опитані

заступники керівників високо оцінили рівень сформованих компетентностей учителів досліджених закладів освіти. Найвищим, на думку всіх респондентів, є рівень сформованості загальнокультурної, громадянської та соціальної компетентностей педагогів. Переважна більшість представників адміністрації вважають високим рівень сформованості компетентності навчатися впродовж життя (87 % відповідей).

Опитані заступники керівників зазначили, що здатність до ініціативності, реалізації нових ідей сформовані в учителів, переважно, на середньому рівні (67 % відповідей). На думку заступників керівників закладів освіти, потребує уваги сформованість інформаційно-цифрової компетентності педагогів.

Однією з умов впровадження компетентного навчання є реалізація нових підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. За компетентної парадигми освіти, метою оцінювання є не лише констатація рівня досягнутого навчального результату учнів на певному етапі, а й аналіз процесу руху дитини до

результату, урахування її наполегливості, витрачених зусиль, планування індивідуального темпу навчання дитини. Переважна більшість (80 %) представників адміністрації досліджених закладів освіти зазначили, що всі вчителі застосовують формувальне оцінювання, що спрямовано на реалізацію компетентнісного підходу; серед учителів ствердно відповіли 91 % опитаних.

Дослідження показало, що вчителі розуміють мету та критерії, яким має відповідати сучасна система оцінювання. Головним критерієм оцінювання 78 % опитаних назвали позитивний підхід (підтримку учнів, оцінку зусиль дитини, розвиток впевненості в її можливостях, заохочення діяти без ризику отримати негативну оцінку). Більше половини (57 %) респондентів вважають, що основою формувального оцінювання є зворотній зв'язок (аргументація оцінки, мотивація до здобуття більш високих результатів, рекомендації для подальшої роботи). Близько половини (46 %) учителів зазначили, що оцінювання має бути зрозумілим, воно неможливо без інформування учнів про чіткі й зрозумілі критерії оцінювання; лише третина (34 %) відповіли, що необхідно оцінювати індивідуальний поступ учнів, ураховувати індивідуальні стилі навчання.

На думку половини учнів, вчителі традиційно оцінюють рівень знань, володіння учнями теоретичним матеріалом та їхні зусилля, індивідуальний прогрес у навчанні. Дещо менша кількість учителів (43 % ствердних відповідей учнів) звертають увагу на здатність учнів застосовувати знання на практиці; третина – на уміння учнів чітко висловлювати, аргументувати власну думку.

Важливим елементом співпраці учителя та учнів є ефективний зворотній зв'язок. Результати анкетування учнів засвідчили, що вчителі виставляють оцінки за виконану роботу (88 % відповідей учнів 7-х класів та 84 % – учнів 10-х класів), підтримують досягнення учнів, мотивують їх до здобуття максимально можливих результатів (46 % та 58 % відповідей, відповідно). Відповіді учнів 10-х класів (21 %) засвідчили, що вчителі рідко вказують на прогалини у знаннях учнів, допущені помилки; серед учнів 7-х класів ствердно відповіли 58 %.

Надають рекомендації, допомагають у формуванні цілей подальшого навчання, згідно з відповідями десятикласників, 26 % учителів. Водночас, результати опитування семикласників (64 %) свідчать, що вчителі приділяють цьому достатню увагу. Можемо припустити, що така розбіжність є наслідком навчання семикласників за стандартами НУШ, тому вчителі розуміють, що ці дії є вкрай важливими для реалізації компетентнісного підходу в навчанні. Більше половини (53 %) десятикласників відмітили, що вчителі порівнюють їх із іншими учнями класу, що не є неприпустимим.

Невід'ємним складником оцінювальної діяльності є виховання в учнів здатності до самостійної оцінки власного прогресу. Самооцінювання є складовою формувального оцінювання, воно спрямовано на розвиток пізнавальної самостійності, творчої активності учнів, відповідальності за результати власної діяльності. Згідно з відповідями вчителів, більшість із них (78 %) систематично використовують цей інструмент оцінювання. При цьому, є розбіжність між відповідями вчителів та учнів: серед учнів 7-х класів факт застосування такого виду оцінювання підтвердив 41 % респондентів, серед учнів 10-х класів – 51 %.

У ході дослідження учителям було запропоновано оцінити рівень власних здібностей щодо формування в учнів ключових компетентностей. Як свідчать результати анкетування, достатню оцінку вчителі дали своїм здібностям щодо формування в учнів компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій; компетентності навчатися впродовж життя, загальнокультурної, екологічної, громадянської та соціальної компетентностей, розвитку вільного володіння державною мовою. Низьким рівнем респонденти (29 %) оцінили власні здібності щодо формування в учнів здатності спілкуватися іноземною мовою. Зрозуміло, що такий відсоток отримано за рахунок учителів, які не є вчителями іноземної мови. Найбільшу різницю виявлено у відповідях учителів щодо їхньої здатності формувати в учнів підприємливість та фінансову грамотність: більше половини (58 %) опитаних оцінили рівень їхньої готовності забезпечити формування підприємливості та фінансової грамотності в учнів як високий, проте, 5 % вважають його низьким (рис. 2).



Рисунок 2. Самооцінка готовності вчителів до формування в учнів ключових компетентностей

Із метою реалізації компетентнісного підходу в навчанні, із-поміж навчальних завдань, що пропонуються учням, переважають завдання, що потребують формулювання власної думки (83 % відповідей), практико-орієнтовані (81 %), індивідуальні, особисто зорієнтовані (75 %), проблемні (69 %) завдання. Дві третини вчителів (66 %) часто пропонують учням завдання на самоперевірку, самоконтроль, узагальнення, систематизацію навчального матеріалу. Пошуково-дослідницькі проекти пропонують до виконання менше половини опитаних учителів (47 %).

Однак, аналіз анкет опитаних учнів дає змогу констатувати, що компетентнісно орієнтовані завдання виконуються ними на уроках та при підготовці домашніх завдань час від часу. Майже на кожному уроці учні слухають розповідь учителя (95 % відповідей учнів 7-х класів та 87 % – учнів 10-х класів), опановують тему з підручника (73 % та 60 %, відповідно). Найчастіше для виконання завдань вдома учні отримують завдання на повторення навчального матеріалу, що був опрацьований на уроці (75 %

відповідей учнів 7-х класів та 80 % учнів 10-х класів), тобто переважає традиційна навчальна діяльність: учень слухає, запам'ятовує, виконує стандартні завдання.

Звісно, формування компетентностей в учнів зовсім не заперечує необхідності набуття знань із навчальних предметів. Проте, засвоїти окремі знання й набути уміння недостатньо, важливо навчитись їх застосовувати у типових та нестандартних, нових для підлітків ситуаціях. Близько половини учнів зазначили, що часто виконують завдання, що потребують аналізу різних думок, висловлювання власної думки; завдання за змістом, наближені до реальних життєвих ситуацій; беруть участь в обговоренні питань, колективних дискусіях (таблиця 1).

Важливими для формування навиків партнерської взаємодії, співробітництва є групові форми навчальної роботи. Працюють з однокласниками в парах, групах менше половини опитаних учнів, менше третини захищають навчальні проекти, беруть участь в дослідно-експериментальній діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Види робіт, що виконують учні на уроках, у %

№ з/п	Твердження	Часто		Ніколи	
		Учні 7-х класів	Учні 10-х класів	Учні 7-х класів	Учні 10-х класів
1	Виконують завдання, що потребують аналізу різних думок, формулювання власної думки	58	55	3	–
2	Беруть участь в обговоренні питань, колективних дискусіях	51	48	8	11
3	Виконують завдання за змістом, наближені до реальних життєвих ситуацій	54	43	3	–
4	Працюють з однокласниками в парах, групах	47	36	3	8
5	Виконують творчі завдання	43	34	–	–
6	Захищають навчальні проекти	30	28	12	4
7	Беруть участь в експериментах, проводять досліді	27	15	–	–
8	Самостійно розв'язують нові, раніше невідомі задачі	11	24	20	11

Слід звернути увагу на те, що кожен п'ятий учень 7-х класів (20 %) та 11 % учнів 10-х класів ніколи самостійно не розв'язував нові, раніше невідомі задачі.

Проведене дослідження показало, що упровадження компетентнісного підходу в навчання викликає у педагогів певні труднощі, що обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Для третини заступників керівників закладів освіти – це слабка матеріально-технічна база закладу освіти, складність оцінювання сформованості компетентностей учнів;

вони також указують на те, що ідея компетентнісного підходу не втілена у змісті підручників, серед учителів це є проблемою для 14 % опитаних. Учителі (37 %) згодні з представниками адміністрації щодо складності процесу оцінювання сформованості компетентностей учнів, 25 % указують на брак науково-методичних та дидактичних матеріалів із компетентнісного навчання. П'ята частина заступників керівників закладів освіти відзначають неготовність учителів відмовлятися від традиційних форм і методів навчання, 9 % учителів це підтверджують (рис. 3).

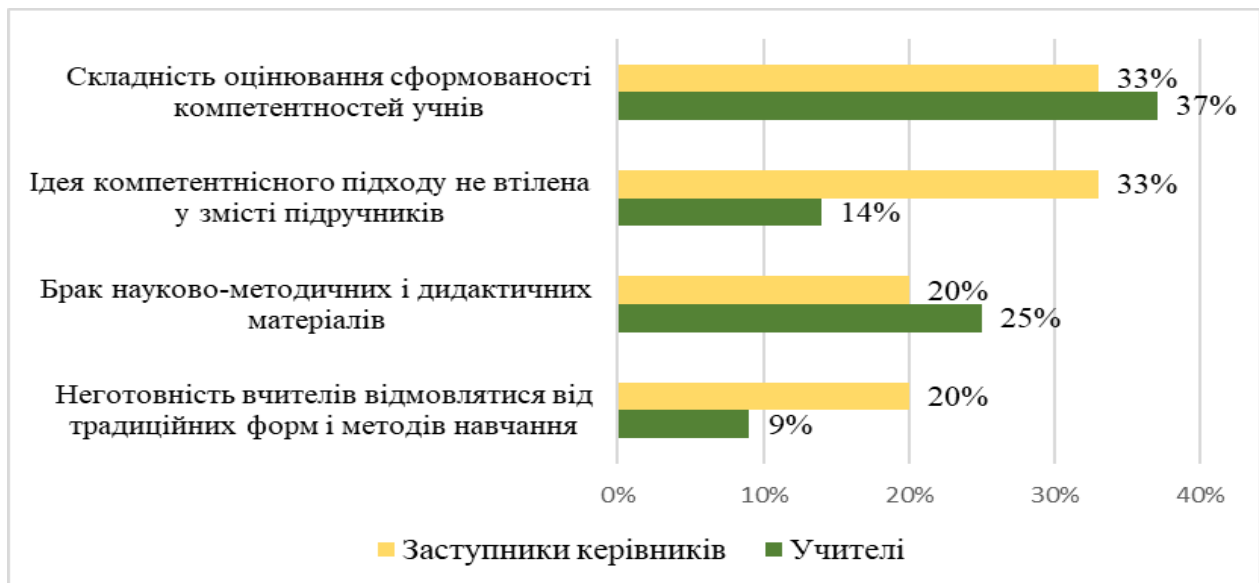


Рисунок 3. Труднощі, що виникають у процесі реалізації завдань компетентнісно орієнтованої моделі освітнього процесу

Отже, аналізуючи результати моніторингового дослідження, можна стверджувати, що в досліджених закладах загальної середньої освіти Сумської області, незважаючи на певні труднощі, створено сприятливі

умови для реалізації компетентнісного навчання, а педагогічні працівники працюють над вирішенням завдань реалізації компетентнісного підходу в навчанні.

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ТА КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. ЧЕРНИХ

Сучасний світ змінюється динамічно під впливом цифрових технологій, які проникають у всі сфери людської діяльності, включаючи освіту. Умови воєнного стану, що склалися в Україні, створюють додаткові виклики для безпечного функціонування освітніх закладів, які дедалі частіше переходять на дистанційні та змішані форми навчання.

Однією з головних проблем у цьому контексті стає кібербезпека – захист інформаційного простору, освітніх платформ, персональних даних учасників освітнього процесу та інфраструктури закладів освіти. У період воєнного стану, коли кібератаки стають частиною гібридної війни, освітній сектор потребує посиленої уваги до впровадження ефективних заходів інформаційної безпеки.

Актуальність теми зумовлена не лише зростанням кількості кібератак, але й необхідністю підвищення цифрової грамотності учнів, педагогів та адміністрації закладів освіти.

Основними викликами кібербезпеки в освітньому процесі під час дії воєнного стану є кібератаки на заклади освіти, що включають хакерські атаки на інформаційні системи закладів загальної середньої освіти, використання фішингових схем для викрадення персональних даних учнів та вчителів, шкідливе програмне забезпечення, спрямоване на порушення роботи онлайн-платформ. Недостатня цифрова грамотність також загрожує кібербезпеці освітнього закладу, а саме використання простих паролів та ненадійних платформ для навчання, відсутність знань у вчителів, учнів та батьків щодо основ кібербезпеки.

Часто в закладах освіти виникає проблеми з порушенням конфіденційності інформації, так неналежний захист персональних даних, що зберігаються в електронних журналах, базах даних або хмарних сервісах може бути використаним для шантажу чи дезінформації.

Учні можуть страждати від кібербулінгу через чати, соціальні мережі або інші онлайн-інструменти. Це загрожує емоційному благополуччю та може впливати на академічну успішність. Дистанційне навчання є значною загрозою кібербезпеці освітнього закладу, так як часто використовуються незахищені мережі для підключення до платформ, систематично виникає загроза компрометації відеоконференцій через несанкціонований доступ.

Формування основ кібергігієни – процес тривалий і складний, але важливий і необхідний. Інтернет може бути як всесвітньою енциклопедією, що об'єднує цифрові інформаційні ресурси в усьому світі, так і руйнівним чинником, що приховує у собі конкретні ризики. Одним із завдань, покладених на заклади освіти, є формування інтелектуально розвиненої особистості, тому необхідно підвищувати рівень знань педагогічних працівників, які навчають учнів основам кібербезпеки, – для оперативної орієнтації у цифровому кіберпросторі здобувачів освіти.

Педагогічним працівникам та батькам учнів слід дотримуватися рекомендацій щодо підвищення ефективності організації кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Адміністрації закладів освіти:

- розглянути питання підвищення ефективності організації кібербезпеки учасників освітнього процесу, в умовах воєнного стану, – на засіданнях педагогічних рад;

- проводити системну роботу з учителями щодо кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- сприяти впровадженню сучасних інноваційних форм і методів організації роботи щодо підвищення рівня знань з кібербезпеки учасників освітнього процесу;

- активізувати інформаційно-роз'яснювальну роботу з батьками учнів, із метою підвищення їхньої обізнаності з питань безпечної поведінки у мережі інтернет засобами організації тематичних лекторіїв, семінарів-тренінгів тощо;

- розробити загальні рекомендації для учасників освітнього процесу з онлайн-безпеки;

- установити порядок реагування на інциденти, пов'язані з безпекою учасників освітнього процесу, зокрема, у цифровому середовищі;

- призначити спеціального координатора для обліку та реєстрації порушень та інцидентів, пов'язаних із онлайн-безпекою, задля формування цілісного уявлення про наявні в закладі освіти проблеми та тенденції, що вимагають особливої уваги та негайного реагування;

- установити в закладі освіти чіткі правила, як для педагогічних працівників, так і для учнів, щодо проведення відеоконференцій чи занять у дистанційному режимі;

- використовувати систему превентивних заходів для вирішення проблеми кіберзахисту в шкільному середовищі;

- створити безпечний ресурс для здобувачів освіти з каталогом ресурсів виховного та пізнавального характеру щодо питань кібербезпеки учасників освітнього процесу;

- створити ресурс для вчителів та батьків із безкоштовними програмами та довідковою інформацією щодо безпеки дітей у медіа-просторі;

- упровадити шкільну «гарячу» телефонну лінію щодо допомоги учасникам освітнього процесу з питань кібербезпеки та кібергігієни;

- організувати семінари, конференції, форуми щодо кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- проводити моніторингові дослідження щодо використання інтернету, його впливу на дітей та попередження дитячої інтернет-залежності.

Учителям, класним керівникам закладів освіти:

- формувати свідомість учнівської молоді з питань кібербезпеки в умовах воєнного стану;

- брати активну участь у семінарах, конференціях, форумах щодо підвищення рівня кібербезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- постійно приділяти увагу роботі з батьками учнів, формувати у них обізнаність про онлайн безпеку дітей, залучаючи до профілактичної роботи з дітьми щодо проблем кіберзагроз та засобів їх упередження;

- постійно опрацьовувати методичні матеріали з питань безпечного поведіння дітей у цифровому середовищі, із метою підвищення власної цифрової компетентності;

- постійно комунікувати з учасниками освітнього процесу щодо їхньої поведінки в інтернет-середовищі;

- здійснювати діагностику стану психологічного клімату класу, виявляти дітей, які зазнавали віртуального цькування або можуть піддаватися кібербулінгу;

- пояснювати здобувачам освіти важливість онлайн-репутації та як правильно її формувати;

- сприяти формуванню у себе та в учнів цифрових навиків та цифрової грамотності;

- реалізовувати заходи в закладі освіти з онлайн-безпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- демонструвати учасникам освітнього процесу високий рівень власної цифрової компетентності;

- використовувати такі активні та інтерактивні форми роботи, як: перегляд кінострічок, роликів на тему кібербезпеки та обговорення переглянутого; моделювання реальних ситуацій та пошуки виходу із них;

- проводити батьківські збори з питань безпеки дітей у кіберпросторі;

- розробити та запровадити методику роботи з батьками щодо формування у дітей кібербезпеки та використання ними відповідних інформаційно-комунікаційних технологій.

Батькам учнів закладів загальної середньої освіти:

- навчати основам безпеки в мережі «Інтернет», а саме пояснювати дітям важливість захисту особистої інформації, такої як пароль, адреса та номер телефона. Наголошувати, що діти не повинні ділитися цими даними з незнайомими людьми в мережі;

- контролювати доступ до мережі «Інтернет», а саме використовувати програми для батьківського контролю, щоб обмежити доступ дітей до небажаного або

небезпечного контенту. Налаштувати доступ до мережі «Інтернет» та додатків таким чином, щоб забезпечити безпеку дітей;

– підтримувати відкритий діалог, створювати довірливу атмосферу, де дитина буде відчувати, що може поговорити з вами про все, що відбувається в мережі «Інтернет». Важливо, щоб дитина зверталася до вас у разі будь-якої підозрілої чи неприємної ситуації в мережі;

– навчати розпізнавати небезпечні ситуації, пояснювати дітям про фішинг, кібербулінг, шахрайство та інші онлайн-загрози. Навчити дітей розпізнавати підозрілі посилання, листи чи повідомлення;

– наголошувати на важливості використання складних паролів і регулярної їх зміни. Заохочувати використання двофакторної автентифікації там, де це можливо;

– встановлювати правила щодо того, скільки часу дитина може проводити в мережі «Інтернет», та забезпечувати баланс між онлайн-активностями та іншими важливими заняттями (навчальна діяльність, фізичні вправи, спілкування з сім'єю);

– перевіряти пристрої, якими користуються ваші діти. Регулярно переглядати історію веб-перегляду, додатки, які вони використовують;

– навчати дитину, як будувати здорові відносини онлайн, як поважати інших і не допускати кібербулінгу, а також як реагувати на випадки агресії чи насильства в мережі;

– пояснювати, як правильно налаштувати конфіденційність профілю, і заохочувати використовувати тільки дозволені соціальні мережі відповідно до вікових обмежень;

– систематично оновлювати налаштування пристроїв та програм: підтримувати програмне забезпечення на всіх пристроях дітей актуальним, щоб вони були захищені від нових загроз та атак.

Ефективна політика кібербезпеки в закладах освіти має включати розробку внутрішніх регламентів, використання надійних засобів захисту інформації, а також впровадження системи управління доступом до даних. Навчання педагогічного колективу та учнів основам кібергігієни є необхідною умовою для зменшення ризиків, які пов'язані з кіберзагрозами. Ефективна взаємодія закладів освіти з державними структурами, що займаються кібербезпекою, дозволяє оперативніше реагувати на загрози та впроваджувати найкращі практики захисту. Важливою є готовність закладів освіти до роботи в умовах криз, включаючи розробку планів реагування на інциденти, резервне копіювання даних та регулярне тестування систем.

Загалом, забезпечення кібербезпеки в закладах освіти в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який включає як технічні рішення, так і підвищення обізнаності учасників освітнього процесу. Лише системна робота дозволить мінімізувати ризики та забезпечити безперервність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Безпечне користування сучасними інформаційно-комунікативними технологіями / О. Удалова, О. Швед, О. Кузнецова [та ін.]. – К.: Україна, 2010. – 72 с.
2. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі: Навчально-методичний посібник / А. Кочарян, Н. Гушина. – К., 2011. – 100 с. http://old.mon.gov.ua/images/newstmp/2011/18_02/3/4press.pdf.
3. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі: посібник для батьків / І. Литовченко, С. Максименко, С. Болтівець [та ін.]. – К.: ТОВ “Видавничий будинок «Аванпост-Прим»”, 2010. – 48 с. <http://online-bezpeka.kyivstar.ua>.
4. Довгань О.Д., Тарасюк А.В. Глобальна культура кібербезпеки в системі запобігання кіберзлочинності в Україні. Інформація і право. 2018. № 3(26). С. 94-103.
5. Закон України «Про кібернетичну безпеку України» // Відомості Верховної Ради України, 2017. № 45. ст. 403.
6. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн.наук, професора В. Б. Толубка.– К.: ДУТ, 2015.–288 с.
7. Черних О.О. Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті : навч.-метод. посібн. Київ: ТОВ «Компринт», 2017. 104 с.



ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В. Перлик

За останні десятиріччя як в нашій країні, так і за кордоном проблема цінностей і ціннісних орієнтирів набула особливої актуальності. Ці поняття є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема, філософії, психології, соціології, що говорить про їхню складність та багатоплановість.

Цінності за П. Менцером це те, що почуття людини диктує визнати важливішим над усім, і до чого можна прагнути, ставитися з повагою та визнанням [3].

Ціннісні орієнтації – це певна сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, які задають спрямованості людському життю. У філософському енциклопедичному словнику ціннісні орієнтації – «важливі елементи внутрішньої структури особистості, які закріплені життєвим досвідом особистості, всією сукупністю його переживань» [9].

Аналізуючи наукові дослідження, вважаємо, що ціннісні орієнтації людини складаються в певну систему. Серед всієї ієрархії цінностей можна виділити ті, які є загальнолюдськими, або глобальними, тобто властиві переважній більшості людей, наприклад: Свобода, Праця, Творчість, Гуманізм, Солідарність, Чесність, Вихованість, Інтелегентність, Сім'я, Нація, Народ, Діти. Зниження значення цих цінностей у суспільстві викликає серйозні занепокоєння [1].

Ціннісні орієнтири системно та послідовно відображені у Законі України «Про освіту» (2017), Державному стандарті початкової освіти (2018), Концепції розвитку загальної середньої освіти НУШ на період до 2029 року (2016), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2023) [4, 5, 6].

Ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й складають світогляд людини. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі виховання і навчання. Причому навчання має на меті не стільки повідомити конкретні знання в певній галузі, скільки відтворити культурні та історичні нормативи, які сприяють самореалізації особистості. Через виховання здійснюється трансляція (передача) ціннісних орієнтацій від покоління до покоління, як на вербальному, так і на невербальному рівнях.

У ході історичного розвитку сформувався цілий ряд механізмів, з допомогою яких здійснюється передача цінностей через покоління. Серед них чільне місце посідає: сім'я, церква, мистецтво, література, культура. Цінності можуть засвоюватися людиною як свідомо, так і несвідомо (людина не може пояснити чому віддає

перевагу одним цінностям над іншими). Саме тут відкриваються великі можливості для підміни одних цінностей іншими.

Сучасні соціологічні дослідження свідчать про те, що за останні роки більшість молодих людей починають переорієнтовуватися на матеріальні цінності. Їх досить сильно приваблюють гроші, заробітки, бізнес, участь в управлінських структурах. Поряд із цим можна спостерігати також і тенденцію росту інтенсивних духовних пошуків, орієнтації на істинні цінності, що проявляється у збільшенні інтересу до світової культури, історії своєї сім'ї, народу [2].

Ціннісні орієнтації формуються в процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду і проявляються в її переконаннях, інтересах.

Єдиної класифікації цінностей у сучасних наукових дослідженнях не існує. Саме тому дослідники класифікують цінності по-різному: 1) за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні; 2) за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; 3) за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні; 4) за способом вияву – ситуативні, стійкі; 5) за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні; 6) за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.); 7) за приналежністю – особистісні (індивідуальні), групові колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські. Найбільш поширеною класифікацією цінностей на філософському рівні вважається розподіл на релігійні, етичні, естетичні, логічні й економічні. У соціологічному аспекті цінності розглядаються як нормативи або регулятори діяльності. Тут їх доцільно розділяти на цінності-норми, цінності-ідеали, цінності-цілі, цінності-засоби. У психологічному аспекті існують класифікаційні моделі, у яких цінності структуруються за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані (соціально-політичні, моральні, економічні і інші); за суб'єктом ставлення (суспільні, цінності соціальних груп, колективні, індивідуальні) [7].

Згідно з класифікацією цінності поділяють на: 1) абсолютні – доброта, любов, правда, справедливість, гідність, свобода, чесність; 2) національні – патріотизм, національна гідність, державотворчі прагнення, історична пам'ять, змагання до єдності; 3) громадянські – права і свободи, обов'язки, соціальна гармонія, повага закону; 4) сімейно-родинні – подружня вірність, турбота про дітей, стосунки у сім'ї, пам'ять предків; 5) особистісні – риси характеру, поведінка, стиль приватного життя. Серед численних класифікацій цінностей поширеною є розмежування цінностей на дві групи: 1) колективістські –

вони об'єднують цінності, які відповідають способу життя в колективі; 2) індивідуалістські – включають цінності, які характеризують інтереси конкретного індивіда. Цінності складають основу життєдіяльності – це історично складені модули, способи зв'язку свідомості й буття людини і світу [10].

Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення концептуальних засад формування особистості на основі законодавчої та нормативно-правової бази. Зміни у ціннісних орієнтаціях молоді вимагають перегляду всієї системи освітньої роботи у закладах освіти, інноваційних підходів до впровадження нових форм і методів роботи із здобувачами освіти з врахуванням вимог суспільства та нормативного забезпечення.

Цілком очевидно є необхідність створити таку систему цінностей, яка стала б орієнтиром у вихованні молодого покоління. Важливим критерієм в цій системі є духовність людини, а саме: втілення в її світоглядних орієнтаціях сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб і зумовлює її провідний життєвий вибір, свідоме сприйняття гуманістичного шансу мети людської життєдіяльності. За таких умов постає завдання свідомого вибору та усвідомлення нових патріотичних та демократичних ціннісних орієнтацій, ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду молодими громадянами [8].

Зробимо висновок, що формування ціннісних орієнтирів здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти є однією з найбільш актуальних проблем освітньої галузі, вирішення якої забезпечить якість освітнього процесу, що є можливим лише при послідовному моделюванні всієї освітньої системи шляхом використання нестандартних форм, методів та засобів навчання. Заклад загальної середньої освіти є одним з найбільш значущих сфер освітньої діяльності здобувачів освіти та має потужний потенціал в області формування ціннісного світу дітей. При цьому слід звернути особливу увагу на формування та розвиток згуртованості учнівського колективу, взаєморозуміння здобувачів освіти і вчителів; культурних потреб учнів, національної та громадянської спрямованості особистості учнів; потреби кожної дитини у постійному самовдосконаленні; позитивної мотивації у здобувачів освіти на здоровий спосіб життя, бажання займатися спортом, громадською діяльністю в закладі освіти.

Отже, формування ціннісних орієнтирів здобувачів освіти у сучасному українському суспільстві проявляється в одночасному впливі на особистість молодої людини різних факторів та таких соціальних інституцій як: сім'я, заклад освіти, група однолітків, ЗМІ. Системна робота педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти, досвід педагогічних працівників, особистісно-компетентнісний підхід щодо організації освітнього процесу є вирішальними у формуванні ціннісних орієнтирів здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості / Т. В. Бутківська // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]; АПН України. К., 1997. С. 27–31.
2. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті. К., 2007.
3. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: [навч. посіб.] / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. 124 с.
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. МОН України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України від 06.06.2023 №527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
7. Соціологія: ціннісні орієнтації молоді. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29792>
8. Український науковий журнал. Освіта регіону. Політологія психологія комунікації. 2011 р. №4. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/648>
9. Філософський енциклопедичний словник. URL: <https://9.slovaronline.com>
10. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів : Кальварія, 2008.



ЗГУРТУВАННЯ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

О. ТРЕТЬЯКОВА

Головним завданням виховної роботи у закладах загальної середньої освіти є допомога учням повірити у власні сили, подивитись на себе з іншого боку, сформувати активну та позитивну життєву позицію, яка надасть впевненості у доброзичливому ставленні до інших людей; зацікавити їх в успішному оволодінні тим або іншим видом діяльності; відчувати власну значущість, що характеризує позитивне ставлення учня до самого себе і об'єктивність його самооцінки, яка є основою подальшого розвитку індивідуальності учня.

Дуже важливо навчити учнів працювати в колективі, приносити користь, поважати думку та працю своїх однокласників, учителів, дослухатись до порад, розрізняти добро і зло, допомагати учням, які відстають у навчанні. А правильно підібрані методи та засоби формування учнівського колективу сприятимуть всебічному розвитку особистості та підвищать ефективність, засвоєння навчального матеріалу.

Василь Сухомлинський писав: «Колектив – це дуже чутливий інструмент, який творить музику виховання, необхідну для впливу на душу кожного вихованця, – творить тільки тоді, коли цей інструмент налаштований. А налаштовується він лише особистістю педагога, вихователя, точніше: налаштовується він тим, як дивляться вихованці на педагога як на людину, що вони в ньому бачать і відкривають... Якщо ми говоримо про те, що колектив – велика виховна сила, то, образно кажучи, ми маємо на увазі квітучу й зелену крону дерева, яку живить глибоке й непомітне з першого погляду коріння, і цим корінням є духовне багатство вихователя» [3].

В умовах дистанційного та змішаного навчання все більше постає запитань у вчителів щодо вирішення проблеми згуртованості учнів. Зауважимо, що питання згуртування учнівського колективу має свої особливості, етапи формування та педагогічні підходи.

На згуртованість класу, на нашу думку, впливає: цілісність (об'єднаність з освітньою метою), організованість (спрямована на освітню взаємодію, здобуття освіти; налагодженість та узгодженість дій, вчинків в освітньому процесі), дисциплінованість (дотримання розпорядку та розкладу).

Виховання не може бути обмежене лише особистим впливом учителя на кожного учня. Воно обов'язково повинно підкріплюватися різнобічним впливом колективу, який не тільки забезпечує свободу і захищеність особистості, а й виступає як носій здорової моралі й акумулює в собі моральні та художньо-естетичні відносини. Тому, у процесі освітньої діяльності, необхідно створювати здоровий і згуртований колектив для різнобічного розвитку

особистості.

Колектив – контактна група, яка характеризується спільною метою, високим рівнем організованості, згуртованості, психологічної сумісності.

Згуртованість колективу – це поняття, що розкриває особливості міжособистісних відносин у колективі, єдність ціннісних орієнтацій, цілей і мотивів діяльності в межах спільної діяльності; це співпраця та взаємодопомога, яка формує хороший соціально-психологічний клімат.

Пригадаймо, не завжди буває так, що до школи приходять діти, які вже знають одне одного. Якщо діти з одного садочка чи живуть недалеко одне від одного, то вміють спілкуватися між собою, гратися – тоді й адаптація відбувається легше. Інша справа, якщо це різні діти, які до цього навіть не бачилися.

Важливо пам'ятати, що на згуртованість класу негативно можуть відобразитися:

- наявність маленьких груп у колективі, особливо якщо вони з'явилися до того, як був сформований клас;
- байдужість класного керівника (учителя) до того, що відбувається в класі;
- відсутність спільних інтересів.

Тому, найкращим способом підвищити рівень згуртованості класу буде організація вчителем спільної для класу активності, яка в період знайомства дітей сприятиме зближенню та налагодженню взаємодії, і в подальшому підтримуватиме комунікацію. Варіантами такої спільної активності можуть бути екскурсії, участь у шкільних (міських, обласних) соціальних проєктах, флешмоби, конкурси, спортивні змагання тощо. Такі активності допоможуть «зламати кригу», краще пізнати одне одного та створити атмосферу класу, як єдиного цілого.

Як би банально не звучало, але досить важливо у період організації учнівського колективу, сформувати ядро активу з учнів, які добре навчаються, вимогливі до себе й до інших, мають організаторські здібності.

Засобом згуртування учнівського колективу є й формування в ньому традицій. Особливо важливі, на нашу думку, є дотримання правил поведінки у повсякденному житті (наприклад, «у нашому класі не запізнюються», «у нашому класі допомагають один одному» та ін.). Саме шкільні традиції виховують в учнів почуття обов'язку, честі, гордості за колектив, його успіхи в навчанні.

На нашу думку, згуртуванню учнівського колективу сприяє принцип паралельної дії, згідно з яким учням пред'являють вимогу не прямо, а через колектив, коли відповідальність за кожного покладається на колектив і його самоврядування [2].

Таку методику, на думку психологів, можна застосовувати тоді, коли вимоги педагога підтримує частина учнів, актив ставить вимоги, як до самих себе, так і до однокласників. Починається вона створенням органів самоврядування та розвитку колективу. Різноманітна спільна діяльність робить життя учнівського колективу цікавим, сприяє налагодженню стосунків між колективами закладу освіти. Об'єднують колектив цікаві справи, що потребують узгоджених дій кожного. Якщо учні, наприклад, самостійно розпочали певну діяльність, вони розподілять обов'язки між собою, охоче займатимуться конкретною роботою, для досягнення успіхів.

Особлива роль у згуртуванні учнівського колективу, також, належить громадській думці. Формою вияву громадської думки є загальні збори учнівського колективу, на яких вирішуються всі важливі справи, проблеми, порушення норм поведінки тощо.

Позитивно, на згуртування учнівського колективу, впливає й учнівське самоврядування. Вважаємо, що педагоги повинні зміцнювати його авторитет серед учнів, частіше звертатися по допомогу до членів учнівського самоврядування, радитися з ними. Проте не слід обмежуватися тільки роботою органів учнівського самоврядування. Важливо, щоб кожен учень виконував конкретну, хоча б невелику роботу для загального блага, проявляючи себе.

Продумана організація дозвілля учнів, хоча і в такий складний час, – колективні відвідування кінотеатру, театру, організація екскурсій, підготовка та проведення шкільних свят, участь у флешмобах та інших заходах – допомагає об'єднати їх у повноцінний колектив.

На згуртованості учнівського колективу позитивно позначається і згуртованість у діяльності педагогів. «У згуртованому педагогічному колективі кожен педагог насамперед дбає про згуртованість загальношкільного колективу, відтак – про справи свого класу й лише потім – про власний успіх», – так вважав А. Макаренко.

Прикро, але сьогодні сучасні школярі не є згуртованими, що в майбутньому може призвести до невміння співпрацювати в команді, спілкуватися в колективі, разом працювати над одним проектом, і, як наслідок, мати проблеми на робочому місці. Тут на допомогу прийде ряд заходів, спрямованих на згуртування колективу – тимбілдинг (teambuilding).

Слово «тимбілдинг» походить від англійських слів «team» (команда) і «building» (побудова, утворення), тобто українською мовою перекладається як «командоутворення» і широко використовується в останні роки у сфері освіти, менеджменту, бізнесу.

Найпопулярніші види тимбілдингу, які на нашу думку доречно використати для згуртування учнівського колективу є:

– спортивний (активний). Найчастіше цей вид активного відпочинку проходить на природі і поєднує в собі корисне з приємним: роботу по згуртуванню колективу і відпочинок на свіжому повітрі. Це вид тимбілдингу зі спортивними іграми, квестами і естафетами;

– історичні рольові ігри. У ході такого роду тимбілдингу зазвичай відтворюються якісь історичні події та герої (це можуть бути як історичні бали, так й історичні реконструкції);

– мистецькі заходи. Цей вид тимбілдингу спрямований і на згуртування колективу і на розвиток творчого потенціалу школярів. Тут може бути запропоновано маса варіантів інтелектуальних ігор, рішень кейсів або просто розвитку навичок у живописі, фотографії або віршуванні;

– психологічний тимбілдинг зазвичай проходить у формі тренінгових занять. Суть таких заходів – виявлення лідера, розвиток комунікативних навичок усіх учнів і налагодження позитивної атмосфери в колективі.

Також, згуртувати колектив можна використовуючи невеликі вправи та ігри під час відпочинку, виховних годин, тематичних заходів тощо.

Нагадаємо, що мета ігор на згуртованість – об'єднати учнів класу для спільного вирішення поставлених завдань, розвиток уміння висловлювати симпатію і повагу один до одного. Наприклад, вправа «Друкарська машинка» (учасникам загадується слово або фраза. Букви, що становлять текст, розподіляються між членами групи. Потім фраза повинна бути сказана якомога швидше, причому кожен називає свою букву, а в проміжках між словами всі плескають у долоні); скелелаз (клас вибудовується в одну щільну шеренгу, яка зображує «скелю» з нерівностями і «корчами» – виступаючими вперед руками і ногами. Кожен учасник послідовно проходить уздовж цієї «скелі». Гра проходить найцікавіше, якщо «скеля» розташовується на краю невеликого узвишся (наприклад, на двох-трьох складених впритул гімнастичних лавках). У такому випадку, учителю слід передбачити страховку учасників. Гру можна проводити і на рівній поверхні, тоді лінія, по якій стоїть шеренга, символізує обрив, і наступати за нею не можна).

Такі ігри надзвичайно важливі, адже від того на скільки згуртований клас залежить якість виконання завдань і рівень досягнення поставлених цілей.

Про рівень розвитку учнівського колективу свідчать: мобільність у виконанні колективних справ і доручень; товариські взаємини, уважність один до одного; бажання дітей бути разом, задоволення від спілкування, вміння вирішувати конфліктні ситуації, готовність долати труднощі; відповідальність за колективну справу; самостійне висунення суспільно значущих цілей і досягнення їх на основі самоврядування.

Під час дистанційного навчання в умовах війни завдання педагогів – дати дітям відчуття безпеки в новостворених онлайн-класах, до яких доєдналися можливо, чимало нових учнів. Кожному педагогу доводиться вчитися працювати з дитячою тривогою та невпевненістю і тим самим готувати якісне підґрунтя для плідного навчання. У цьому допоможуть спеціально розроблені психологами ігри та вправи на згуртовування, про які розповідає експертка Лада Ендресен.

З метою формування в учнівському колективі командної роботи, відчуття спільності, розвитку креативності, доцільно проводити наступні вправи: «Хвиля», «Протилежності», «Спільності», «Нестандартне мислення» тощо [1].

Отже, з метою формування учнівського колективу та підтримання позитивного мікроклімату в ньому рекомендуємо:

- створювати щодня можливості для спільної роботи учнів;
- налагоджувати контакти з батьками та членами родини; надавати кваліфіковану допомогу батькам у питаннях виховання в дітях кращих людських якостей і подолання негативних звичок і рис характеру;
- прищеплювати учням загальноприйняті етичні норми в поведінці та спілкуванні;
- показувати цінність своїх стосунків із учнями та

будувати здорові відносини між ними;

- давати учням можливість висловлювати свою думку в процесі прийняття рішень;
- створювати умови для того, щоб учні виявляли турботу один про одного;
- проводити збори учнівського колективу, що є добрим методом виховання духу спільності, вироблення навиків позитивної поведінки на уроці;
- формувати щоденні традиції, які виховують в учнів почуття обов'язку перед колективом, його успіхи в навчанні та праці тощо.

Список використаних джерел

1. Дистанційка: 16 ігор для згуртування під час онлайн-уроків. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5410-dystantsiika-16-igor-dlia-zhurtuvannia-pid-chas-onlain-urokiv> (дата звернення: 22.12.2024)
2. Основні принципи виховання учнівського колективу. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14560/> (дата звернення 22.12.2024).
3. Сухомлинський В. О. Колектив як знаряддя виховання. Як створюється колектив, на чому він тримається / Василь Олександрович Сухомлинський. Вибрані твори в 5-ти т. К. 1976. Т. 2. С. 562-566.

ІННОВАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ЕЛЕМЕНТИ STEM-ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ

Л. СОВА

Спостерігаючи за стрімким розвитком технологій, важко передбачити, яким буде світ, навіть, у недалекому майбутньому. Чи здатна сучасна школа підготувати школярів до опанування спеціальностей майбутнього, адаптації до швидких змін у техніці та технологіях? Відповідь — повинна стати, й ефективним засобом у цій справі може бути STEM-освіта. Адже за своєю сутністю STEM-освіта спрямована на різнобічний розвиток особистості учня через формування світогляду, системи цінностей і компетентностей, покладаючись на міждисциплінарний, інтегральний підходи до навчання, заснованого на прикладній спрямованості та орієнтованості на професійне визначення.

Відповідно, завдання STEM-навчання визначається як формування комплексу ключових фахових і соціальних особистісних компетентностей молоді, а саме:

– наукова компетентність, що виявляється у здатності використовувати наукові знання і методи для розуміння навколишнього світу;

– технологічна компетентність, що характеризується знаннями про технологію та її конкретні види; володіння сукупністю вмінь успішного виконання технологічної діяльності;

– інженерна компетентність, яка полягає в розумінні, як

розробляються технології в процесі проектування; у готовності вирішувати актуальні та перспективні інженерні задачі; у здатності застосовувати наукові та математичні принципи для досягнення практичних цілей;

– математична компетентність, яку складає здатність використовувати математичний апарат у майбутній професійній діяльності та інтерпретації рішення математичних задач у різних ситуаціях [2].

Без сумніву, ми, вчителі, не можемо дати дитині за час перебування у школі абсолютно всі знання. Сьогодні потрібно дітей навчити, як шукати додаткові знання і як їх використовувати для вирішення власних чи професійних завдань. Уроки фізики та математики з використанням елементів STEM-освіти дають можливість розвивати і підтримувати не тільки інтерес до предметів, але й бажання займатися ними і набувати нових знань, сприяти розвитку особистості, формуванню високого рівня елементарних розумових операцій (аналіз, порівняння, аналогія, класифікація).

Звісно, освітні технології, спрямовані на реалізацію STEM-навчання, отримали назву *STEM-технологій*. Спільним для технологій такого типу є зазначені вище міждисциплінарний, інтегральний і професійно-орієнтований підходи, що ґрунтуються на встановленні

зв'язків між шкільними дисциплінами або шкільними дисциплінами і наукою, життям, професіями. Реалізувати цю чітко визначену STEM-спрямованість допоможуть сучасні і добре відомі вчителям освітні інновації, за змістом адаптовані до розв'язку завдань STEM-освіти, а саме: технології проектно-орієнтованого навчання, кейсів, контекстних задач, інтерактивного навчання, веб-квест, ментальні карти, мейкерство, інтегральні уроки, коучингове навчання тощо.

Розглянемо деякі зі STEM-технологій та особливості їх використання на уроках фізики та математики.

Безумовно, основною освітньою інновацією практичної реалізації STEM-навчання є технологія проектно-орієнтованої діяльності (технологія проектів). STEM-проект — це спосіб досягнення цілі шляхом детальної розробки проблеми, що завершується реальним практичним результатом. Педагог здійснює супровід проекту і спонукає учнів до пошукової діяльності, допомагає у визначенні мети, завдань проекту, орієнтовних методів/приймів дослідницької діяльності та пошуку інформації для розв'язання окремих навчально-пізнавальних завдань. Інтеграція предметних галузей здійснюється у рамках залучення учнів до участі в розробці проектів, які зорієнтовані на вирішення життєвих, наукових або практичних проблем, побудовані на реальному матеріалі й передбачають органічний зв'язок різних предметних напрямів. Участь у виконанні проекту спрямовує учнів до: 1) активних дій, використання ІКТ з навчальною метою; 2) збагачення власного досвіду; 3) бажання і вміння цим досвідом поділитися; 4) відчуття краси і таємниць у звичайному; 5) розвитку загальнолюдських цінностей – поваги до того, що тебе оточує. Під час захисту проектів

діти вчаться слухати своїх товаришів, аналізувати їхню думку, зіставляти зі своєю. Оцінюючи інших, учні вчаться оцінювати себе, в них формується вміння жити серед людей. Робота над проектом дозволяє учням оволодіти знаннями і набути навичок практичної діяльності, пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення продукту, що включає в себе п'ять «П» (проблема, проектування, пошук інформації, продукт, презентація).

Різновидом учнівських проектів є інформаційно-пошукові проекти, прикладами яких з математики є: у 5-му класі – «Загадковий світ натуральних чисел», в 6-му класі – «Пропорція навколо нас», в 7-му класі «Лінійні рівняння і ми» (алгебра), «У світі трикутників» (геометрія), у 8-му класі – «Різні способи доведення теореми Піфагора» (геометрія), у 9-му класі – «Квадратична функція»(алгебра); з фізики: у 7-му класі – «Фізика в побуті, техніці, виробництві», «Спостереження фізичних явищ довкілля»; у 8-му класі – «Енергозберігальні технології», «Електрика в житті людини»; у 9-му класі – «Магнітні бурі та їхній вплив на здоров'я людини», «Розщеплення атома: скринька Пандори чи вогонь Прометей?».

Яскравим зразком багатовимірного проектного дослідження є відомий у медійному освітньому просторі міждисциплінарний проект «Спіраль у природі, техніці та суспільстві» [3]. Тема проекту може об'єднати зусилля школярів як окремого класу, так і паралелі класів або ланки школи щодо інтеграції знань з математики, фізики, хімії, біології, географії, мистецтва, літератури, історії тощо (рис. 1).

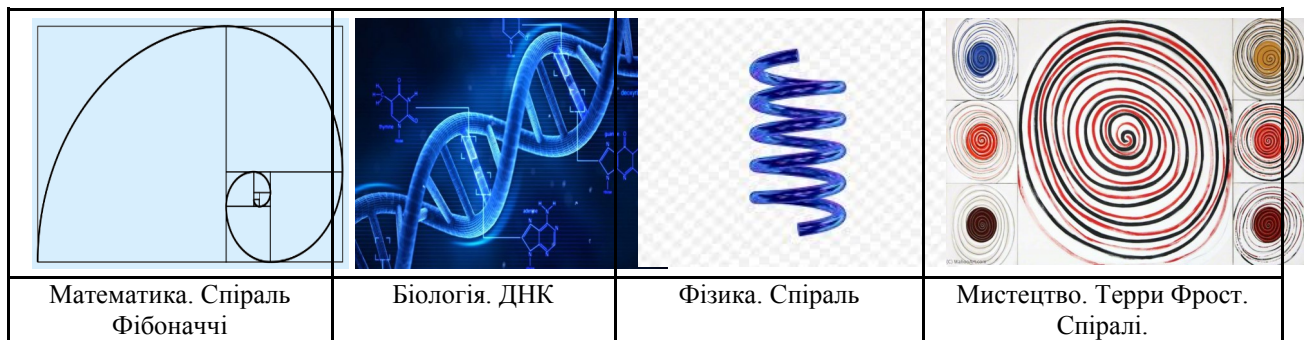


Рис. 1. Приклади спіралі в галузі різних наук.

Більш ретельно розглянемо зміст виконання інформаційно-пошукового проекту «Прогресії навколо нас», який інтегрує знання з математики, фізики, природознавства, економіки, техніки, біології, хімії і може стати вдалим завершенням вивчення теми розділу з алгебри 9 класу «Числові послідовності». Мета проекту: поглибити уявлення учнів про числові прогресії, їх роль у науці і техніці; розвинути навички роботи з різними джерелами інформації, командної взаємодії; сприяти вихованню активної життєвої позиції, почуття власної причетності до загальної справи.

План проектно-орієнтованої діяльності традиційний і включає: 1. Обговорення теми проекту, визначення його мети і завдань. 2. Планування проектувальної діяльності,

розподіл завдань між учасниками проекту; вибір форми і засобів презентації; формування уявлення про бажані результати; встановлення критеріїв оцінки. 3. Виконання проектувальної діяльності. 4. Представлення результатів роботи над проектом; колективне обговорення формулювання висновків про здобуті знання і вміння.

Особливістю даного проекту полягає у тому, що його підготовча частина здійснюється напередодні вивчення теми розділу. Протягом навчального процесу з розділу учні засвоюють теоретичний матеріал і виконують завдання з підбору прикладів використання числових прогресій в окремих галузях науки і техніки і спільними зусиллями створюють буклет і презентацію (рис. 2).



Де ж їх можна зустріти?

- **Прикладна математика:** Підрахувати кількість місць в одному із секторів амфітеатру, якщо відома кількість рядів, місць в першому ряду та різниця між їх кількістю в наступному.
- Учень токаря за перший день виготовив 3 деталі, а за кожний наступний день на 1 деталь більше. Скільки деталей виготовить він за 7 днів?

Природознавство

- **Розгалуження гілок дерева:** якщо дерево на 2 році життя має 2 гілки, то на 3 – 3 гілки, на 4 – 5, на 5 – 8 гілок і т.д. (Послідовність чисел Фібоначчі)
- **Кути розходження листків дерева:** $1/2, 1/3, 2/5, 3/8, 5/13, 8/21$. Ряди чисельників і знаменників – це послідовності Фібоначчі.
- **Будова соняшника** теж послідовність Фібоначчі.

Економіка

- **Стандартизація** – як галузь знань, де розробляються вимоги до промислових виробів з позицій споживача.
За міжнародною угодою ціни на товари автоматично знижуються на 10%, якщо параметри цих товарів не відповідають рядам кращих чисел: 1; 1,6; 2,5; 4; 6,3; 10; ... - геометричної прогресії зі знаменником $q=1,6$.

Техніка

- **Принцип побудови коробки швидкостей.**
Ще в XIX ст. було доведено, що коробки швидкостей слід будувати за ступенями швидкостей, розташованими за геометричною прогресією (передаточне

Фізика

- Явище вільного падіння тіл, де за кожную наступну секунду тіло проходить на 9,8 м більше, ніж за попередню.

Рис.2. Підсумкові матеріали проекту

Цікавим різновидом STEM-проектів на уроках математики є фотопроєкт. Приклад — проєкт «Геометрія у лісі» (7 клас), мета якого — розвиток математичних уявлень через бачення геометричних об'єктів у природі. Робота над проєктом сприяє розвитку в учнів уваги, вміння читати природні «креслення», виховує любов до природи [рис. 3].

Інший проєкт, «Геометрія шкільного подвір'я», дозволяє виявити геометричні об'єкти поруч зі школою, повторити геометричні поняття та їх властивості, розвинути уяву, вміння порівнювати, співставляти, дивитися навколо, виховувати повагу до своєї школи. За готовими фотографіями можна складати задачі, а можна запропонувати зробити фотоілюстрацію до задачі з підручника [рис. 4].



Рис 3. Куту у лісі.



Рис. 4. Шкільне подвір'я.

Наступна STEM-технологія – **ментальні карти**, які використовуються в освітньому процесі не тільки з метою представлення навчального матеріалу більш наочнішим і структурованим, але й для навчання школярів користування ними як способом організації процесу творчого і системного мислення, роботи з інформацією, наприклад, у процесі проектної діяльності.

Ментальні карти (карти знань, інтелектуальні карти, карти пам'яті, карти розуму) – це схеми подачі різноманітної інформації, об'єднаної спільною ідеєю,

за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить людина.

Існує певна техніка виконання ментальних карт [1]. Універсальний характер ментальних карт дозволяє використовувати їх у різних сферах розумової діяльності, зокрема для підготовки планів, творчих проєктів, різноманітних тренінгів, виступів, конспектів лекцій, що буде необхідною в будь-якій STEM-сфері, роблять їх важливим інструментом STEM-освіти (рис. 5, 6).



Рис.5. Ментальна карта з фізики



Рис.6. Ментальна карта з математики

Як показує досвід, запровадження STEM-навчання має відбуватися поступово. З метою залучення учнів до практичної діяльності бажано розширити діапазон форм і методів навчання, способів навчальної взаємодії. Практика роботи доводить плідність інтеграції, виявила перспективи подальшого розвитку та удосконалення такого підходу до навчання. Для формування предметних компетентностей учнів учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування знань для розв'язування задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Отже, підсумуючи викладене, можна стверджувати, що впровадження принципів STEM-освіти в навчальний простір Нової української школи сприяє створенню принципово нової моделі навчання з новими можливостями для вчителів та учнів. Реалізація міждисциплінарного підходу, інтеграції шкільних предметів, практичної спрямованості, дослідницько-проектна діяльність, використання STEM-технологій відкривають можливості побудувати сучасне, економічно стабільне, з високим рівнем технологізації, розумне суспільство.

Список використаних джерел

1. Озерян О. Поради Тоні Б'юзена з техніки створення ментальних карт. URL: http://sonyah.blogspot.com/2011/11/blog-post_6964.html
2. Постова К. Передумови та перспективи Stem-освіти в Україні. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2017. №10. С. 75.
3. Три STEAM-проєкти, які можна реалізувати у школі. URL: <https://osvitoria.media/experience/try-steam-proekty-yaki-mozhna-realizuvaty-u-shkoli/>

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Л. МІЩЕНКО

Сучасний світ, що постійно змінюється, характеризується оновленням інформаційних потоків. Для того, щоб бути компетентним фахівцем освітньої діяльності, педагогу доцільно відстежувати інновації в різних сферах суспільного життя. На етапі модернізації освіти важливим механізмом підвищення якості освітнього процесу є його цифровізація, якою продиктовані нові вимоги до професіоналізму сучасного педагога.

Впровадження цифрових технологій в освітню сферу є одним із пріоритетних завдань для освітньої галузі України. Завдяки цифровій освіті суб'єкти освітньої діяльності можуть отримувати доступ до нових можливостей навчання, розвивати навички в галузі інформатики та інноваційних технологій. Проте, для успішного впровадження цифрової освіти важливе нормативно-правове забезпечення, яке регулює цей процес і визначає права та обов'язки учасників освітнього процесу. В Україні в останні десятиліття проводиться активна діяльність з підготовки нормативно-правової бази для забезпечення цифровізації освітнього процесу на усіх рівнях освіти [3].

Звертаємо увагу педагогів закладів дошкільної освіти на перелік нормативно-правового забезпечення цифровізації освітнього процесу:

- Закон України «Про освіту» (редакція від 16.01.2020);
- Закон України «Про дошкільну освіту» (редакція від 06.07.2024);
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. «Про концепцію розвитку цифрових компетентностей»;
- указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 «Про стратегію кібербезпеки України»;
- наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів»;
- наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання»;
- наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція»);
- наказ Міністерства економіки України від

28.09.2021 № 620-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»;

– наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Цифрова трансформація дошкільної освіти має на меті підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів, адекватних вимогам сучасного цифрового суспільства. Сьогодні з'являються нові вимоги до усіх учасників освітнього процесу: від особистісних і професійних якостей, творчих, креативних можливостей до знань і вмінь оперування ними. У цифровому суспільстві організація освітнього процесу протікає в умовах цифрового освітнього середовища, метою якого є розвиток цифрової (інформаційно-комунікаційної) компетентності педагогів [2].

Вимоги сьогодення потребують, щоб всі педагогічні працівники були цифрово грамотні, формували цифрову культуру для себе, а особливо для дітей, щоби дошкільнята ефективно проживали в будь якому середовищі, не тільки в межах закладу дошкільної освіти, а й іншому середовищі та соціумі. Тобто цифрова грамотність (компетентність), як одна із складових освіти, формується у всіх суб'єктів освітнього процесу: педагогів, дітей, батьків.

Пандемія, війна, дистанційне навчання – все це призвело до необхідності та прискоренню розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності в усіх учасників освітнього процесу. Іншими словами, цифрова компетентність перейшла зі статусу бажаної в статус необхідної.

Інформаційно-комунікаційна компетентність – здатність педагога закладу дошкільної освіти до впевненого і критичного використання цифрових технологій і ресурсів, цифрового освітнього середовища у професійній діяльності, повсякденному житті, комунікації [1].

Звертаємо увагу, що інформаційно-комунікаційна компетентність – це обізнаність педагога з цифровими освітніми засобами та вміння використовувати їх для освітньої діяльності з дітьми, батьками вихованців, колегами, під час самоосвіти [2].

Складниками інформаційно-комунікаційної компетентності є:

Інформаційна грамотність – здатність аналізувати

інформацію з різних джерел з метою її використання[2].

Медіаграмотність – здатність використовувати, аналізувати, критично оцінювати, створювати і передавати повідомлення у різних формах, а також розуміти та аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їх вплив[2].

Цифрова етика – добросесність використання авторських матеріалів, сформована цифрова культура (часові кордони, етика спілкування онлайн) [2].

Сьогоднішні реалії роботи, за умов воєнного стану, такі, що цифрові ресурси стають однією з ключових можливостей мобільного функціонування освітньої системи. Стала реальністю ситуація, коли без використання інформаційно-комунікаційних технологій стало неможливо якісно провадити освітню діяльність.

Звідси, сучасний педагог повинен мати інформаційно-цифрову компетентність, що обумовлює:

- упевнене та, водночас, критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні;

- інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці;

- розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [5].

Цифрові освітні ресурси, технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти – це інструмент в руках педагога дошкільних установ.

Наразі педагог має можливість і йому необхідно використовувати у своїй професійній діяльності низку цифрових ресурсів, як-от: соціальні мережі, вебсайти, персональні блоги та сайти, онлайн-матеріали, чати, електронну пошту, освітні сервіси (Zoom, Google Meet, Google Classroom, Microsoft Teams), інтерактивні сервіси, мобільні додатки (Viber, Telegram, WhatsApp) та освітні платформи тощо, які відкривають йому доступ до надання різноманітних освітніх послуг, навчальної інформації, дистанційних курсів, конкурсів, бібліотек, текстових сховищ, інтерактивних енциклопедій та словників, онлайн перекладачів, віртуальних музеїв та виставок, державних інформаційних ресурсів, пошукових систем та каталогів, колективних енциклопедій, фото-, відео- та аудіо хостингів, а також умінь робити фото-, відео- й аудіофіксації, шукати інформацію в інтернеті, користуватись електронною поштою, месенджерами, хмарними сервісами, електронними носіями [2].

Крім того, педагог має знати етичні й нормативно-правові норми використання ІКТ в професійній діяльності й дотримуватись їх, володіти здатністю орієнтуватись в інформаційному просторі, дотримуватись правил безпечної поведінки в цифровому середовищі.

Реалії сьогодення вимагають від педагогів нових пошуків, підходів та відкриття нових можливостей

забезпечення освітнього процесу.

За умов дистанційної та змішаної форми діяльності, педагоги дошкільної освіти шукають усе нові цифрові ресурси та інструменти, які допомагають поліпшити освітній процес та професійну діяльність.

Організуючи освітній процес у дистанційному форматі, варто врахувати, що потрібен доступ до інтернету, наявність необхідного технічного обладнання (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також опанування педагогами технологій дистанційного навчання, тобто умінь використовувати цифрові технології та ресурси, цифрове освітнє середовище.

Цифрове середовище - це інтегроване комунікаційне середовище, що містить набір цифрових інструментів та сервісів, використання яких надає можливість користувачам вирішувати життєві та професійні завдання, задовольняти свої інформаційні потреби тощо. Цифрові інструменти та сервіси включають інтернет, інші цифрові мережі, комп'ютерні програми та пристрої, пошукові системи, цифровий контент та ресурси, які в сукупності використовуються для забезпечення комунікації та взаємодії між користувачами в цифровому середовищі [5].

Набути інформаційно-комунікаційної компетентності не можливо без цифрового середовища. Необхідно створювати цифрове освітнє середовище, яке відповідає сучасним трендам, є безпечним, зручним, що забезпечує дидактичний аспект для дітей дошкільного віку та враховує можливості кожної дитини. В умовах сьогодення цифрове середовище надає можливість на відстані розвиватися, навчатися, жити, бути громадянином України.

У сучасних умовах є доступ до інтернету, цифрових ресурсів, застосунків: інтерактивних дошок, програмних пакетів, створені електронні бібліотеки, репозитарії тощо – це складові цифрового середовища.

Наступним важливим кроком має бути інтеграція цифрових технологій та сервісів в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Щоб використовувати цифрові ресурси потрібно знати про них, володіти основами цифрових технологій, що дає можливість повноцінно готувати дітей до життя.

У Базовому компоненті дошкільної освіти – Державному стандарті дошкільної освіти в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» надано визначення цифрової компетентності дитини дошкільного віку – це здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання освітніх, ігрових завдань на основі набутих елементарних знань, умінь, позитивного ставлення до комп'ютерної та цифрової техніки.

В Державному стандарті зазначається емоційно-ціннісне ставлення, що виявляє дитина до комп'ютерної та цифрової техніки; щодо сформованості знань: має уявлення про інформаційно-комунікаційні та цифрові технології як сучасні технічні засоби, що розширюють інформаційні обрії та допомагають орієнтуватись у світі в умовах високої технізації життя.

Визначено навички якими має володіти дитина дошкільного віку: здатна самостійно або з частковою допомогою дорослого вмикати комп'ютерну техніку та використовувати під час гри, малювання, конструювання, моделювання. Уміє здобувати необхідну інформацію, свідомо споживати медіапродукцію, здатна до перенесення активного практичного пізнання в площину поширення досвіду. Дотримується правил безпеки щодо застосування комп'ютерної техніки. Управляє собою під час спілкування в інтернеті та комп'ютерних іграх, виявляє вміння поводитися безпечно із незнайомими в мережі. Проявляє відповідальність щодо бережного ставлення до комп'ютерної техніки. Може свідомо диференціювати та вибирати пізнавальний та ігровий контент, характеризує його зміст. Виявляє вміння вчасно завершити заняття за пристроєм (комп'ютер, планшет) [1].

Звертаємо увагу на те, що організація освітнього процесу в дистанційному форматі вимагає більш широкого використання цифрових освітніх ресурсів для розвитку, виховання, навчання дітей дошкільного віку. Зазначимо, що у роботі з дітьми, які не досягли 5-річного віку використання гаджетів не рекомендується. Таким чином, уся освітня робота має здійснюватися виключно з батьками вихованців задля ознайомлення їх зі змістом, формами і методами розвитку їхніх дітей.

Відповідно до розділу XII Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів, тривалість безперервної роботи перед монітором комп'ютера для дітей 5-річного віку не має перевищувати 10 хв. Максимальна кратність роботи протягом тижня для дітей 5 і 6 років – 2 рази. Дні тижня, в які доцільно працювати з комп'ютером: вівторок, четвер – оптимальні дні; понеділок – можливо використовувати гаджети; п'ятниця – не рекомендовано [4].

Рекомендований для занять час дня: перша половина – оптимально; друга половина – допустимо.

Акцентуємо особливу увагу, обов'язково, перед і після роботи за комп'ютером або іншими гаджетами, робити спеціальну гімнастику для очей та опорно-рухового апарату, м'язів тулуба, особливо спини, що знаходяться в статичному стані; м'язів кисті працюючої руки.

Сучасному педагогу закладу дошкільної освіти необхідно бути готовим до широкого використання цифрових технологій у своїй професійній діяльності для ефективної та якісної організації освітнього процесу, подальшого розвитку цифрової компетентності, яка є важливою професійною характеристикою педагога.

Зазначаємо, що цифрова компетентність спрямована на вдосконалення застосування цифрових технологій в освітньому процесі; аналіз і прогнозування подальшої діяльності педагога; розвиток навичок, необхідних для цифрової трансформації; покращення якості освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнева О.Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 37 с. URL: <https://cutt.ly/xFym72Q>.
2. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. № 61, вип. 5. С. 1-14.
3. Лісцин В.В., КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР (Україна, м. Запоріжжя). Нормативно-правове забезпечення цифрової освіти в Україні.
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 «Про затвердження санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів».
5. Використання цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання учнів закладів загальної середньої освіти : методичні рекомендації / за заг. ред. І. В. Удовиченко. Суми : ФОП Цьома С.П., 2023. 132 с.

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

О ДОЦЕНКО

Однією з основних проблем сьогодення є створення умов для своєчасного повноцінного фізичного, психічного й духовного розвитку кожної дитини, формування її життєвих компетентностей. У зв'язку із цим одне з головних завдань педагога полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку дитини, прояву її особистісного потенціалу. Базовий компонент дошкільної освіти, Базові програми розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі», «Дитина», «Впевнений старт» виокремлюють сенсорний розвиток

як базову основу формування всіх ключових компетентностей дитини дошкільного віку.

Сенсорний розвиток дітей раннього віку є одним з ключових моментів у вихованні та розвитку повноцінної особистості. Відтак вихователі у пошуку ефективних форм, методів і засобів сенсорного розвитку дошкільників.

Проблема сенсорного розвитку дошкільників перебуває в центрі уваги багатьох науковців і практиків, як психологів так і педагогів.

Доведено, що сенсорний розвиток виступає обов'язковим складником компетентнісного розвитку дитини раннього віку і потребує наявності значної кількості методичного та практичного матеріалу (Л. Артемова, А. Бондаренко, Л. Васильєва, Т. Доронова, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, Л. Сисуєва).

Проблема формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку стала ґрунтовним дослідженням Л. Олійник. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей, яка є вважливою у їх сенсорному розвитку, стали предметом дослідження В. Котляр.

Можливості інтеграції сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з розвитком у них творчих здібностей на заняттях з малювання досліджували В. Ніканорова, М. Пономаренко, Л. Шульга. Проте практика дошкільної освіти з сенсорного розвитку дітей раннього віку, зокрема і засобами технік нетрадиційного малювання, постійно урізноманітнюється.

Базовий компонент дошкільної освіти [1] як основну її мету визначає вміння дитини жити у злагоді з довкіллям, іншими людьми і з самою собою. Злагода з предметним довкіллям означає вміння дитини безпечно та результативно користуватися будь-якими предметами відповідно до вікових можливостей, докладаючи зусилля, долаючи труднощі, створюючи нове, надзвичайно важливо протягом дошкільного дитинства стимулювати активність дітей, їх природне прагнення діяти, пізнавати, створювати, робити щось корисне.

Компетентність у предметному світі складається з умінь дошкільника диференціювати предмети за їх функціональними ознаками, здатністю орієнтуватися в розмаїтті предметів, класифікувати їх, розрізняти за розташуванням у просторі і за віддаленістю, володіння навичками практичного життя, культурного споживання та елементарного виробництва продуктів праці. Можливість сформуванню такої компетентності надає системний сенсорний розвиток дошкільника.

Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її сприйняття й формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо [5, с. 13]. Значення сенсорного розвитку в ранньому віці важко переоцінити. Саме цей вік найбільш сприятливий для вдосконалення органів чуттів, накопичення уявлень про навколишній світ.

Зміст сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, в сучасній педагогічній практиці визначається виходячи, зокрема, із даних психології. Він ґрунтується на основі формування у дітей (починаючи з раннього віку) широкого орієнтування в навколишньому світі. Поряд зі спеціальним ознайомленням із кольором, формою, розміром предметів слід удосконалювати звуковий аналіз мови, формувати музичний слух, розвивати м'язово-суглобову чутливість тощо [2, с. 21]. Ці вміння відіграють важливу роль у здійсненні різних видів діяльності: музичної, образотворчої, трудової діяльності, у мовленнєвому спілкуванні.

Навчання сенсорних дій поєднується з різними видами діяльності, що забезпечує життєву придатність сенсорних знань та вмінь. Водночас сенсорний розвиток передбачає спеціальну роботу щодо ознайомлення дітей із сенсорними еталонами, а також спеціальними способами зіставлення якостей предметів із засвоєними зразками, тобто способами обстеження предметів. Подальший сенсорний розвиток здійснюється під час малювання, елементарного конструювання, у повсякденному житті. Усвідомлюючи важливість та складність завдань, які стоять перед педагогами, вихователі у своїй роботі визначають такі основні напрямки:

- розвиток дрібної моторики руки;
- формування системи сенсорних еталонів;
- формування психічних процесів;
- активізація словника дітей;
- створення розвивального середовища;
- розвиток розумових операцій;
- розвиток комунікативних здібностей;
- розвиток координації рухів;
- формування навичок саморегуляції;
- робота з батьками та педагогами.

Успішність розумового, фізичного, естетичного розвитку значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку, від того, наскільки дитина досконало чує, бачить, відчуває навколишнє. Тому зміст сенсорного розвитку включає широкий об'єм ознак і властивостей предметів, які дитина повинна досягнути в дошкільному дитинстві: знайомство з кольором, величиною, формою, смаком, запахом, фактурою, масою, звучанням примушує дитину подекілька разів обстежувати матеріал, що веде до запам'ятовування кольорів фарб, форми кубиків, елементів [2, с. 37].

Крім того, значення сенсорного розвитку полягає в тому, що він:

- є основою інтелектуального розвитку дитини;
- розвиває спостережливість;
- готує до реального життя;
- є основою розвитку уяви;
- розвиває увагу;
- вплив на розвиток зорової, слухової, образної та інших видів пам'яті.

У роботу з ознайомленням дітей із властивостями предметів насамперед слід включати виокремлення кольору, форми, величини як особливих властивостей предметів, без чого не можуть бути сформовані повноцінні уявлення.

Важливим чинником у проведенні занять та повсякденної роботи з ознайомлення дітей з кольором, формою, величиною предметів є принцип послідовності, що передбачає поступове ускладнення завдань. Це ускладнення йде від елементарних завдань на групування однорідних предметів за різними сенсорними якостями до співвіднесення різнорідних предметів за величиною, формою, кольором і далі до врахування цих ознак і властивостей в образотворчій та елементарній продуктивній діяльності.

Під час навчальної форми організації сенсорний розвиток плануємо у тісному взаємозв'язку з усіма іншими видами роботи.

Засобами реалізації сенсорного розвитку в сучасній системі освітньої діяльності є заняття та міні-заняття; дидактичні ігри та вправи; пошуково-дослідницька діяльність; спостереження та екскурсії; сюжетно-рольові ігри, у яких вдало інтегруємо види продуктивної діяльності: малювання, ліплення, конструювання.

У процесі такої продуктивної діяльності як малювання дітей спочатку ознайомлення із цілком відчутними сенсорними властивостями – величиною й формою предметів, які можна обстежувати шляхом обмацування, а вже потім із такою сенсорною властивістю, як колір, орієнтування на яку можливе тільки в плані зорового сприйняття. Передбачене також послідовне ознайомлення дітей спочатку з очевидними відмінними ознаками предметів (круглою – квадратною формою, червоним – синім кольором), потім із більш близькими (круглою – овальною формою, жовтим – блискотливим кольором). Важливим принципом організації процесу навчання є систематичність. Робота із сенсорного розвитку, так само як і формування вмінь, повинна проходити систематично.

Практичний досвід роботи з дітьми раннього дошкільного віку сприяв пошуку нових технологій, які спрямовані на їх активний сенсорний розвиток. Серед таких технологій пріоритетними є технології роботи з нетрадиційними техніками малювання.

Наприклад, у процесі компетентнісного сенсорного розвитку дітей раннього дошкільного віку активно застосовуємо техніку нетрадиційного малювання «Штапування». Діти створюють свої картини шляхом штапуванням. Штапи для такої роботи виготовляємо з різних овочів (картопля, морква, редька тощо). Розрізаючи навпіл овочі, вирізаємо бажану форму штампа, робимо йому імітовану ручку. Готовий штамп діти вмочують в густу гуашеву фарбу і роблять відбиток на аркуші паперу або на тканині. У такій техніці нетрадиційного малювання дуже гарно виходять квіти, листя та образи тваринок тощо.

Захоплюючою для дітей є нетрадиційна техніка малювання «Друкування», яка передбачає різні способи друкування, застосовуючи можливі нетрадиційні засоби. Серед таких засобів друкування для дітей раннього дошкільного віку обираємо ватні палички та опале листя.

Застосовуючи ватні палички для роботи дітей раннього дошкільного віку у процесі створення малюнку, вважаємо доцільним спочатку друкувати стусаном із ватних паличок, бо їх рівень розвитку моторики руки ще не дуже високий і дітям легше його тримати і простіше з ним працювати. Такою технікою друкування у дітей чудово виходили картини за темою «Мімоси для матусі», «Осіньне дерево» тощо.

Активне використання простих нетрадиційних технік малювання сприяє поступовому сенсорному розвитку дітей раннього дошкільного віку і надає можливість застосовувати і інші нетрадиційні техніки малювання. Так, у подальшому використовуємо для малювання окремі ватні палички, які діти утримують пальчиками за рахунок більш розвиненої моторики рук

і пальців, що сприятиме простішому використанню олівців, маркерів, пензлів та інших засобів для малювання.

Вважаємо доцільним у процесі сенсорного розвитку дітей раннього дошкільного віку застосовувати таку техніку друкування як *друкування за допомоги опалого листя*. Робота з такою нетрадиційною технікою малювання дозволяє інтегрувати різні види практичної діяльності дітей. Збираючи опале листя, діти розвивають власну орієнтацію у просторі, далі відбувається процес обстеження та дослідження зібраного листя за формою, величиною, кольором... Обравши необхідні засоби малювання (опале листя), застосовують їх для створення різних тематичних малюнків. За такою технікою малювання легко виходять у дітей метелики, різні птахи, дерева тощо. Так, були створені картини за темою «Осіньний ліс».

Також доречною у сенсорному розвитку дітей раннього дошкільного віку стала техніка «*Малювання квачиками*». Для цієї техніки використовуємо квачики, виготовлені з різних матеріалів: ниток, поролону, губки, які обгортаємо навколо палички і міцно закріплюємо. Малюють діти такими нетрадиційними засобами, вмочуючи квачик у густу гуашеву фарбу та притискаючи його до паперу [8].

Сприяє сенсорному розвитку дітей раннього дошкільного віку і така доступна нетрадиційна техніка малювання як *малювання зубною щіткою*. Діти вмочують зубну щітку у воду, набирають фарбу і починають малювати згори вниз, навкоси, по колу, по спіралі, хвилями і зигзагами. Для кращої передачі фактури зображення щетина щітки має бути завжди напівсухою. Використовуються акварельні та гуашеві фарби [4, с. 17].

Ефективною для сенсорного розвитку дітей раннього дошкільного віку вважаємо і таку нетрадиційну техніку малювання як *малювання за допомоги трафарету*. Ця техніка дозволяє швидко побачити результат своєї творчості та отримати емоційне задоволення. Накладаючи трафарет на лист для малюнку діти швидко його заштриховують або зафарбовують технікою «примакування», використовуючи такі засоби нетрадиційного малювання як поролон чи губку. Дуже добре малювати таким способом пухнастих звірів, сніг, сніговика, пухнасті ялинки тощо.

Особливої уваги потребує питання про поступальний сенсорний розвиток дітей раннього дошкільного віку на заняттях. Опанування нових орієнтовних дій призводить до того, що сприйняття стає більш детальним, повним і точним. Дитина сприймає предмет із погляду різних властивих йому ознак (колір, форма, величина тощо). Тому постійно розширюємо використання технік нетрадиційного малювання. Так, незвичною і новою стала для дітей техніка нетрадиційного *малювання на фользі*, яка вдало комбінується з технікою роботи з трафаретом. Для роботи за такою технікою малювання необхідні фольга, маркери різного кольору та вода. На фользі штрихуємо маркерами необхідну площину, потім наносимо краплі води з будь-якого розприскувача і притискаємо на вологу поверхню фольги вирізаний із білого паперу трафарет предмету, який підходить до теми малюнку.

Трафарет змінює свій колір, набираючи колі, які були на фользі. Далі трафарет переносимо і наклеюємо на площину листа для малювання й доповнюємо малюнок розфарбовуючи його ватними паличками або іншими засобами нетрадиційного малювання. Так, до новорічних світ діти створювали свої неповторні ялинки, які прикрашали різнокольоровими кульками, малюючи їх ватними паличками. У такі малюнки можна додавати елементи обличчя (очі, ніс, рот), створюючи емоційні образи предметів або об'єктів на малюнку.

Отже, практичний досвід роботи з дошкільниками дозволяє говорити про надзвичайну актуальність та значущість застосування нетрадиційних технік

малювання для сенсорного розвитку дітей в ранньому віці.

Малювання нетрадиційними техніками допомагає розвивати сенсорні рецептори дітей раннього віку, що сприяє їх активному руховому, розумовому, мовленнєвому, естетичному та емоційному розвитку; розкриває їх особистість, індивідуальність та неповторність. Нетрадиційні техніки малювання відкривають можливості використовувати добре знайомі дітям предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки малювання зацікавлюють дітей, сприяють розвитку творчості у всіх, без винятку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). Київ. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocnij.pdf> (дата звернення: 13.10.2024).
2. Барташнікова І.А., Барташніков О. О. Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років : навч. посібн. 2-е вид. переробл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 56 с.
3. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей. Навчальний посібник / Під ред. Коновець С. В. Запоріжжя: Канон, 2001. 136 с.
4. Ніканорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 2. С. 16-27.
5. Олійник Л. М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: 13.00.08. Дошкільна педагогіка. К., 2005. 209 с.
6. Пазиненко С. М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі. Харків : «Основа», 2007. 46 с.
7. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання у дошкільному навчальному закладі. Підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
8. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання: Конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду). Київ: ІСДО, 1995.

ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У АКТИВНОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Т. МУСІЄНКО

У сучасному високотехнологічному суспільстві зростають вимоги до таких якостей особистості, як відкритість новому досвіду, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, творче ставлення до діяльності.

Реалізації означених орієнтирів у розвитку дошкільників сприяє ефективно організована дослідницька діяльність, у процесі якої у дітей формуються власні судження, більш розгорнені уявлення про взаємозалежність явищ навколишньої дійсності, розвивається здатність розрізняти особливості предметів, визначати їх якості та властивості, причинно-наслідкові зв'язки, що, у свою чергу, сприяє формуванню впевненості дошкільника у власних силах і діях, викликає почуття задоволення, посилює переконання, підвищує самооцінку.

Проблемою організації дослідницької роботи в умовах закладів дошкільної освіти займаються: Л. Калуська, І. Карнаухова, О. Павленко. Сучасні дослідження Н. Яришевої, Н. Лисенко, Н. Глухової, З. Плохій доводять, що дослідницька діяльність є одним з провідних видів дитячої діяльності за умови, коли така діяльність виникає за ініціативи самої дитини.

Питаннями пошуку ефективних технологій дослідницької діяльності дітей дошкільного віку активно займаються такі педагоги-практики дошкільної освіти як Т. Шумей, І. Сергеева та інші.

Особливості застосування методу нескладного експериментування у роботі з дошкільниками було досліджено вітчизняними вченими Г. Беленькою, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, С. Єлмановою, Н. Яришевою.

Однак, питання організації та впровадження дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в сучасний освітній процес потребує подальшого аналізу та дослідження.

Останнім часом спостерігається підвищена увага до дослідницької діяльності у закладах дошкільної освіти, що свідчить про актуальність цієї проблеми у дошкільній освіті. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти йдеться про те, що дитина повинна «мати уявлення про пізнавальну активність у власному розвитку, цікавитися особливостями свого сприймання, пам'яті, уяви, мислення; володіти початковими формами дослідництва, експериментування, елементарно вивчати навколишній світ» [1].

Особливої уваги заслуговують і авторські розробки методик та програм проведення дослідів з об'єктами живої та неживої природи фахівців з дошкільної освіти Т. Шумей та І. Сергеевої [7], зокрема вітчизняна програма «Маленькі дослідники (2008 рік), яка націлена на реалізацію наступних завдань:

- створити умови для розвитку пізнавальних психічних процесів дошкільників, активізації розумових операцій, організації та проведення дослідницької діяльності та виховання в дітей ініціативності, кмітливості, допитливості, критичності, самостійності;

- розширити знання дітей про довкілля, формувати в них уміння та навички самостійного набуття;

- розвивати діалектичне мислення дошкільнят, тобто здатність бачити різноманітність світу в системі взаємозв'язків та взаємозалежностей;

- збагачувати власний пізнавальний досвід дітей через засвоєння ними еталонів, символів, виконання дій, заміщення та моделювання;

- формувати у дітей здатність креативно використовувати знання та власний дослідницький досвід у розумових, моделювальних та перетворювальних діях [7, с. 13].

У програмі подано методичні рекомендації щодо технології проведення дослідницької діяльності з дітьми 4-6 років, визначено форми, методи і прийоми, які доцільно використати для досягнення найвищих результатів у пізнанні довкілля, та етапи її ускладнення. Крім того, визначені тематичні напрями організації роботи з дітьми кожної вікової групи. Зазначено, що у процесі освітньої діяльності дошкільники повинні експериментувати з об'єктами живої та неживої природи, досліджувати рукотворний світ та особливості життя людини у довкіллі. Програмовий зміст з кожної теми ускладнюється відповідно до зростання вікових можливостей дітей та набуття ними власного пізнавального досвіду в дослідницькій діяльності.

Дитяча дослідницька практика з проведення спостережень, експериментів важлива і цінна, але проведення пошуку вимагає спеціальних знань, умінь і навичок. І дитину необхідно цілеспрямовано навчати, давати їй ці знання, розвивати і

удосконалювати необхідні в дослідницькому пошуку вміння та навички.

Знання, уміння і навички дослідницької діяльності дошкільників у природі формуються насамперед на основі сенсорного розвитку дитини. Досліджуючи об'єкти природи за допомогою різних аналізаторів, дошкільник вчиться відрізняти їхні властивості [2, с. 37]. Приміром, завдяки зоровому та тактильному сприйманню маленький дослідник швидко розрізняє суху землю від вологої, розпушену від твердої; гладеньку кору дерева від зморшкуватої, слизьку від колючої; культурну рослину від дикорослої тощо. Належну роль при цьому варто надати різним способам обстеження, які використовує дитина, та рівню сформованих уявлень про характерні властивості ґрунту (колір, консистенція, вологість) і рослин (ознаки стебел і листя). Загалом, сенсорний розвиток спрямований на організацію пізнавальних дій дошкільника, формування його інтелектуальної активності. В свою чергу, це дозволяє говорити про нього, з одного боку, як про фундамент загального розумового розвитку дитини, а з іншого, як про окремий самодостатній напрямок виховання, що реалізовується в ході проведення дослідів у природі.

Важливо організовувати освітню діяльність дошкільників так, щоб через експериментальну, дослідницьку діяльність, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з об'єктами діти одночасно оволодівали новими знаннями, вміннями та навичками. Останнє тісно пов'язано з практичними перетвореннями об'єктів природи, які набувають характеру експериментування, нескладної дослідницької діяльності. Завдяки такому пізнанню природи під керівництвом вихователя дітьми здійснюється досить глибока самостійна діяльність з об'єктами та явищами, відбуваються їх різноплановий аналіз, порівняння, зіставлення [5, с. 43]. Дошкільники із задоволенням приймають участь у дослідях, спостереженнях за об'єктами, які розвивають пам'ять, увагу, вчать логічно мислити. Дитина не може довго споглядати, вона прагне активної взаємодії з навколишнім середовищем. Безпосередній контакт дитини з предметами дає змогу малюкові пізнати ті властивості, якими вони різняться. А це, у свою чергу, породжує у дитини безліч питань, допитливість, бажання пізнати більше.

Дослідницька діяльність з дошкільниками починається зі з'ясування того, що їм відомо, а що ні. Усвідомлення проблемної ситуації закінчується постановкою пізнавальної задачі – «Що відбувається і чому так відбувається?». В результаті аналізу проблемної життєвої ситуації і усвідомлення пізнавальної задачі під керівництвом вихователя діти висувають припущення про можливі причини явищ, за якими спостерігаємо.

Зауважимо, що ні одне з висловлювань дітей не залишається без обговорювання. Наприклад: взимку, коли діти виносять пофарбовану воду на мороз, щоб вийшов кольоровий лід, варто запитати «Чому на вулиці зимою вода перетворюється на лід?

Чи можна виготовити кольоровий лід у приміщенні?». Діти роблять власні припущення.

Припущення, висловлені дітьми, часто бувають суперечливими. Тоді пропонуємо перевірити, яке з припущень правильне. Якщо діти не висловлюють припущення, то спонукаємо їх до цього, або самостійно висловлюємо необхідні припущення.

У процесі дослідницької діяльності дошкільників часто використовуємо короточасні спостереження для встановлення якості різних об'єктів природи, для їх розпізнавання. Наприклад: при визначенні необхідності поливки рослин і доказів своїх суджень, діти відшукують ознаки стану рослин дозволяючи зробити висновок про сухість та вологість ґрунту, їх колір, про зміну стану листя.

Довготривалі спостереження, досліді, моделювання і демонстрації готових моделей (наприклад, поведінка комах) можна використовувати для рішення пізнавальних завдань з метою встановлення причин природних явищ, зв'язків і відносин. Так для виявлення зв'язку між способом пересування тварин (наприклад, кролик та жабка) і складом кінцівок, пропонуємо дітям поспостерігати за цими тваринами; порівнюючи їх способи пересування та склад кінцівок.

Доцільно у процесі спостереження задіяти наочно-практичні методи ознайомлення з природою, які можна використовувати для перевірки припущення і рішення пізнавальних задач. Таким дієвим методом є бесіда. Бесіда передбачає встановлення причин різних природних явищ за допомогою суджень. Наприклад: під час прогулянки при відлизі (в січні) звертаємо увагу дошкільників на те, що гілки кущів, прикрашені гірляндами з краплинок води. Пропонуємо дітям здогадатися, що відбулося і чому, куди подівся сніг, який діти вранці бачили на гілках.

Діти висувають власні припущення. Хтось вважає, що сніг розтав, тому що його здунув вітерець, або на гілки сідали пташки, від яких йде тепло; хтось думає, що сніг розтав тому, що сонце світить сьогодні тощо. Приймаються всі відповіді, але пропонуємо згадати, що вчора ввечері теж був вітерець і літали пташки, а сніг не танув. І сонце теж світило. То чому ж не танув сніг учора, а сьогодні тане? Діти здогадалися, що причиною розтавання снігу виявилось потепління. Пропонуємо дітям подивитися на термометр і вони переконуються, що на вулиці значно потепліло.

Заключним етапом дослідницької діяльності є формулювання висновків на основі аналізу вже наявних результатів спостережень, дослідів, моделювання. Постійно стимулюємо дітей до самостійного формулювання висновків і тому не поспішаємо їх робити самі. Необхідно вислуховувати всі висловлювання дітей, задавати додаткові питання, які можуть дати направлення думці.

Розгорнуту дослідницьку діяльність використовуємо при ознайомленні з природою дітей старшого дошкільного віку. Але використання її окремих компонентів – пошукових дій, варто починати з молодшої групи. Наприклад, для

встановлення впливу вологи на пластичність піску та глини в іграх дітей молодшого дошкільного віку пропонуємо виліпити піріжок з сухого піску, потім з волого і запитуємо: «Чому з початку піріжок не вийшов? З якого піску можна виліпити його?».

Досліді, які проводяться на заняттях дають широкі знання про природні об'єкти і явища, задовольняють допитливість дитини. Прості доступні дітям досліді мають місце не лише на заняттях та під час цільових екскурсій, а і на прогулянках, у процесі трудової і побутової діяльності. Вони бувають короточасні, коли одразу пояснюється певне явище або властивість і тривалими, коли діти вчаться певний час спостерігати одне й те саме явище, а відтак робити узагальнення і висновки.

Протягом року проводимо двічі на місяць невеличкі заняття-досліді з молодшими дошкільнятами («Від сонечка нам світло і тепло», «Віє, віє вітерець», «Вода – безцінний дар», «Що тоне у воді?» тощо).

Для дітей будь-якого дошкільного віку варто провести дослідження «Розпускання бруньок на гілках рослин..». Під час зимової і весняної екскурсій зрізуємо гілки тополя, бузку, верби або інших листяних дерев і чагарників, що ростуть біля дошкільного закладу. Беремо не більше трьох видів рослин. У групі гілочки ставимо у воду. У настінному календарі діти разом з вихователем відмічають дати, коли гілочки поставили у воду, коли лопнули бруньки і з'явилися листочки, проводимо порівняння стану рослин у приміщенні і на вулиці, робимо висновки про вплив тепла і харчування на розвиток рослин. Після весняної екскурсії порівнюємо також терміни коли листя з'явилися на гілочки у групі в зимовий час року і навесні на подвір'ї.

Із вихованцями старшої групи проводилася дослідницька робота за різними напрямками: «Повітряна таємниця», «Таємниця води», «Льодова таємниця», «Лід – твердий, слизький», «Лід тоне у воді», «Лід тане, якщо його посипати сіллю»; «Вода – це рідина», «Колір води залежить від барвника», «Смак води залежить від розчинених у ній речовин», «Вода, що оточує нас, не завжди чиста, але її можна очистити», «Солона вода важча за яйце», «Овочі, фрукти та інші продукти у своєму складі мають воду», «У воді є повітря»; «Повітря немає в оточуючих предметах», «Повітря всередині нас», «У воді немає повітря» та інші досліді.

Цікавою формою роботи з активізації пізнавальної активності дошкільників стала дослідницька діяльність, яку впроваджували під час проведення сезонних проєктів «Щедра осінь ходить по землі», «Зимовий вернісаж», «Весняний калейдоскоп».

Дошкільники проявляють значний інтерес до дослідницької діяльності, коли вони стають маленькими дослідниками на майданчику групи, який перетворюється на дослідницьку лабораторію. Малята закріплювали знання про властивості води (чиста, прозора, брудна, каламутна, забруднена, кольорова, тепла, холодна, розливається, ллється, капає). Переконалися, що вода – це рідина, її не можна поставити, покласти. Спостерігали за здатністю води встановлювати найпростіші зв'язки і взаємозв'язки в стані речовин.

Зазначимо, що у своїй практичній роботі з дошкільниками активно застосовуємо різні види дослідницької діяльності, зокрема: експериментування та досліди, спостереження, милування, споглядання, творчі та дидактичні ігри та вправи, ігри-загадки, ігри-описи, конструктивні ігри, бесіди та театралізована діяльність тощо. Експерименти та досліди, які проводимо під час різних видів діяльності, дають широкі знання про природні об'єкти і явища, задовольняють допитливість дітей.

Також у дослідницькій роботі з дітьми застосовуємо різноманітні прийоми дослідницької діяльності: обстеження, практичні дії з предметами, запитання пошукового характеру, розповіді свої і дітей, пояснення і показ, ігрові проблемні ситуації, читання художньої та енциклопедичної літератури, розглядання ілюстративного матеріалу (картин та ілюстрацій), образотворча діяльність (замальовування спостережуваних явищ і об'єктів). Усе це не лише привчає вихованців виконувати вказівки, а й спонукає їх самостійно аналізувати явища, віднаходити причини й зв'язки, робити певні

висновки.

Отже, сучасна дошкільна освіта характеризується розробкою і впровадженням різних програм, методик та технологій, які спрямовані на запровадження дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти з метою їх активного розвитку.

Системне впровадження дослідницької діяльності дітей дошкільного віку у практику роботи закладів дошкільної освіти формує елементарні навички дослідницької роботи дошкільників, активізує їх інтелектуальний та компетентнісний розвиток, сприяє розвитку логічного та нетрадиційного мислення, самостійності у розв'язанні проблем та вміння співпрацювати в команді, набувають упевненість у своїх силах і здібностях. У дітей формується сталий інтерес до експериментування

Також варто відмітити, що знання, уміння та навички, яких **дошкільники** набувають у процесі дослідницької діяльності, сприятимуть подальшому вивченню шкільних дисциплін й стануть у пригоді впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Наказ МОН від 12.01.2021. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Беленька Г.В. Дитина в довкіллі: метод. Посіб. для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Сім кольорів, 2014. 56 с.
3. Беленька Г. Експериментування – крок до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2007. №5. С. 7–10.
4. Гнізділова О. А., Федій Т. Дослідно-експериментальна діяльність дітей з природними об'єктами в умовах ДНЗ. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 106 с.
5. Михайленко Т., Кладієва Е., Аріна О. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. №7. С. 42–48.
6. Плохій З.П. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6–10.
7. Шумей Т. І., Сергеева І. Л. Маленькі дослідники. *Палітра педагога*. 2008. №2. С. 11-18 с.

ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА

В. КУРИЛЕНКО

Проблема компетентнісного розвитку дітей дошкільного віку стає все більш актуальною. Зміни, що відбуваються в нашій державі, зумовлюють необхідність виховання покоління, зорієнтованого на розв'язання складних інтелектуальних проблем. Тому за умов сьогодення, питання підготовки підростаючого покоління, здатного логічно мислити, гнучко адаптуватися до життєвих реалій стає особливо гострим. Беручи до уваги, що саме в дошкільному віці відбувається активний розумовий розвиток, навчання дітей дошкільного віку розмірковувати, аналізувати стає одним із вагомих

педагогічних завдань, що необхідно вирішувати в контексті компетентнісного розвитку. Це потребує урізноманітнення методів й прийомів навчання та розвитку дітей дошкільного віку.

Дослідження розвивальних можливостей гри у освітній взаємодії з дошкільниками здійснюється в достатньо широкому проблемному колі. Зокрема, питаннями розвитку дитини дошкільного віку у процесі ігрової діяльності та особливостями організації ігрової діяльності дошкільників займаються такі фахівці з дошкільної освіти як А. Бурова [4], Т. Піроженко [5], Т. Поніманська та ін.

Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності стала предметом дослідження Н. Захарової. Проблему становлення особистості дошкільників, особливості побудови стосунків з дорослими та ровесниками у процесі організації сюжетно-рольових ігор вивчали Г. Беленька [2], Р. Жуковська, О. Кононко, М. Машовець, Т. Поніманська, Н. Реуцька, О. Усова та ін.

Особливості дидактичних ігор та їх вплив на сенсорний розвиток дошкільників активно досліджували Г. Григорено, М. Козак, І. Періг Н. Пихтіна [7] та ін. Дидактичні можливості ігор з дидактичною лялькою, іншими іграшками, з предметами побуту, природним матеріалом для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з'ясувала Є. Тихеева та ін.

Специфіку проведення та роль музичних рухливих ігор у вихованні дошкільнят досліджували О. Суховерська, В. Верховинець. Вплив рухливих ігор на виховання морально-вольових якостей та дисципліни у дошкільників з'ясували А. Бикова, Т. Осокіна, М. Шейко, О. Богініч та ін.. Зокрема, можливості українських народних рухливих ігор у соціалізації та розвитку дошкільників детально аналізували І. Заплішний, С. Матвієнко та ін. Але питання застосування ігор у розвитку базових компетентностей дошкільників наразі потребує уваги фахівців дошкільної освіти та детального дослідження.

У процесі розвитку сучасного дошкільника у закладах дошкільної освіти доцільно використовувати ефективні дидактичні практики, які сприяють їх активному компетентісному розвитку, що передбачає відповідну сформованість базових компетентностей дітей дошкільного віку, визначених сьогоднішнім стандартом дошкільної освіти – Базовим компонентом дошкільної освіти (БКДО, 2021 р.) [1].

У цьому контексті доречно звернути увагу саме на ігри як інструмент розвитку базових компетентностей дошкільників. У системі сучасної дошкільної освіти існує цілий спектр ігор (дидактичні, розвивальні, сюжетно-рольові, творчі, конструкторські), які активно використовуються для розвитку спостережливості, уяви, пам'яті, мислення, мовлення, сенсорних орієнтацій дітей у розмірах, формах, кольорах, розвитку інтелектуального потенціалу у пізнанні світу і себе та соціалізації.

У дошкільному віці гра стає провідним видом діяльності не тому, що вона займає найбільше часу дитини, а тому, що зумовлює якісні зміни у її психіці

та особистісному розвитку. Найважливішою передумовою ігрової діяльності дитини є порівняння і ототожнення нею своїх дій з діями дорослого, особистість і дії якого вперше стають для неї зразком не лише об'єктивно, а й суб'єктивно. Якщо у ранньому дитинстві центральним моментом гри були предмет і способи дії з ним, то в дошкільному віці у ній домінують людина, її стан, дії, стосунки з іншими людьми [4, с. 64].

У процесі гри у дошкільників виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші діти.

Розглядаючи гру як провідний вид діяльності дошкільника, фахівці (К. Карасьова, Т. Піроженко) зазначають, що в ній задовольняються основні потреби дітей: в самостійності, активній участі в житті дорослих, у пізнанні навколишньої дійсності, в активних діях, у спілкуванні. У грі дитина оволодіває компонентами, які притаманні будь-якій діяльності: вчиться ставити ціль, планувати, досягати результату. Потім вона переносить ці вміння на інші види діяльності, насамперед трудову і навчальну. Гра у більшій мірі сприяє формуванню новоутворень у дитини, її, психічних процесів, зокрема уяви, яка є вагомим чинником розвитку дитини і становлення гри. Також у грі зароджуються і розвиваються види діяльності, такі як праця і навчання [6].

Зазначимо, що є ігри, які безпосередньо спрямовані на фізичний (рухливі), естетичний (творчі, музичні), розумовий (дидактичні, рольові, конструкторські) розвиток дитини. Разом із тим, відповідно до визначених у БКДО базових компетентностей (рухова, здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші) у Сумському дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) № 40 «Дельфін» розроблено і впроваджуються в освітній процес різні види ігор, які спрямовані на формування означених базових компетентностей дошкільників у всіх видах діяльності і, насамперед, ігрової діяльності за освітніми напрямками: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитина», «Дитина в світі мистецтва».

Так, наразі у процесі освітньої діяльності активно застосовуємо різні комплекси рухливих ігор у контексті впровадження здоров'язбережувальних технологій, які спрямовані на формування у дошкільників рухової та здоров'язбережувальної компетентностей. Серед них:

– рухливі ігри («Бережись заморожу», «Хто перший», «Сніжки», «М'яч через сітку», «Хто вийшов», «Кіт та горобці» тощо);

– ігри-естафети («Хто швидше», «Хто кине найдалше», «Чия ланка пошикується швидше» тощо);

– ігри-змагання (повзання, лазіння по драбині тощо);

– народні рухливі ігри («Мак», «Хто краще стрибне?», «Доповзи до брязкальця», «Жук», «Тримайся міцно», «Перетягування канату», «Ведмеді та бджоли» тощо);

– здоров'язбережувальні ігрові гімнастики (пальчикові ігри, психогімнастичні ігри, етюди, пантоміми).

Варто зауважити, що відповідно до сучасних підходів (інтегрований, компетентнісний, технологічний та ін.) до розвитку дітей дошкільного віку, доцільно задіювати такі ігри, які сприяють розвитку можливого максимального комплексу базових компетентностей дошкільників.

Так, формування сенсорно-пізнавальної, дослідницької та ігрової компетентностей реалізуємо через впровадження в освітній процес дошкільників такі види ігор як:

– сенсорні ігри

– ігри з «Лепбуком»;

– сенсорні ігри з природним матеріалом (горох, кукурудза, каштани, жолуді, шишки, камінці тощо).

Формування сенсорно-пізнавальної та дослідницької компетентності у дошкільників реалізуємо через комплекс ігор з природним матеріалом. Це ігри з водою, піском, снігом, камінцями тощо.

Для накопичення знань, уявлень і вмінь у дітей дошкільного віку, які є базою для формування сенсорно-пізнавальної, предметно-практичної та логіко-математичної компетентностей, обов'язково використовуємо комплекси дидактичних ігор на основі наочності: «Дидактичні ігри на закріплення кольору», «Дидактичні ігри для закріплення поняття форми» та «Дидактичні ігри на закріплення поняття величини». Прикладом таких ігор є: «Збери намисто», «Відшукай фігуру», «Геометричне доміно», «Де чий будиночок?», «Один-багато», «Цікава кімната», «Де сховався такий самий», «Де захований скарб», «Великі та маленькі», «Де

заховався ведмедик?», «Що де росте?» «Знайди предмет», «Склади візерунок» тощо.

Більшість дидактичних ігор інтегрують в собі можливості формувати той чи інший комплекс базових компетентностей дошкільників. Так, наприклад, ігри з правилами сприяють формуванню у дошкільників рухової, особистісної, предметно-практичної, логіко-математичної, мовленнєвої та інших компетентностей. Зміст таких ігор безпосередньо пов'язаний з життям, працею і поведінкою дорослих та дітей, тому вони мають основу для формування життєдіяльної компетентності дошкільників, яка сприяє можливості пристосовуватися до змінних умов життя та соціалізуватися в навколишню реальність. Тому підвищення дієвості ігрових правил в організації і спрямуванні поведінки дітей є важливим педагогічним завданням, яке доречно відпрацьовувати у таких іграх як: «Настільні лабіринти», «Склади геометричного чоловіка», «Картинки-пазли» тощо.

Вдало підібрані дидактичні навчальні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані) можуть ефективно формувати різноманітний спектр базових компетентностей дошкільників відповідно до визначеної освітньої теми заняття й передбачених видів ігрової діяльності на ньому та протягом дня. Наприклад, формуванню предметно-практичної та технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної та дослідницької компетентностей сприяють дидактичні ігри з оволодіння операціями класифікації (співвідношення “частина-ціле”) («У саду, лісі, на городі», «Чий будинок?», «Збери кошика» та інші); елементарними понятійними узагальненнями, тобто вмінням виокремлювати і порівнювати ознаки різних предметів і явищ, підбирати предмети за кольором, розміром, об'єднувати предмети в групи на основі виокремленої суттєвої ознаки («Меблі», «Транспорт», «Посуд», «Рослини», «Тварини» та інші); «Що не так?», «Де що росте?», «Чий будинок?» та інші).

Різновидом дидактичних навчальних ігор є гра «Знайди помилку» (у казці, сюжетній картинці, на малюнку тощо), варіанти якої активно використовуємо на заняттях з різної тематики.

Ефективними у розвитку базових компетентностей дошкільників стали багатофункціональні ігри, які є авторськими розробками вихователів Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 40 «Дельфін». Зокрема, розвитку таких базових компетентностей дошкільників як особистісної, логіко-математичної, мовленнєвої, природничо-екологічної сприяє багатофункціональна гра «Білосніжка кличе в гості».

А багатофункціональна гра «Лабіринт» спрямована на розвиток сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, мовленнєвої та предметно-практичної компетентностей наших дошкільників.

Створена фетрова навчальна дошка «Ферма», стала багатофункціональним розвивально-ігровим середовищем, у якому відбувається активна ігрова діяльність дошкільників у різних видах ігор, що сприяють розвитку предметно-практичної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, мовленнєвої, природничо-екологічної, мистецько-творчої та ігрової компетентностей відповідно до поставленої ігрової мети.

Ефективним інструментом розвитку сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, особистісної, мовленнєвої та ігрової компетентностей дошкільників стала гра «Доміно» за авторською розробкою.

Формуванню особистісної компетентності у дошкільників, в комплексі з сенсорно-пізнавальною та логіко-математичною, сприяють дидактичні ігри, які розвивають здатність самостійно розв'язувати завдання, користуючись зразком чи інструкцією дорослого (вміння аналізувати зразок, виокремлюючи суттєві елементи, принципи побудови, користуватися ними під час розв'язання завдання): «Склади як я», «Кружечок на кружечок», «Паперові картинки» та інші.

На формування у дошкільників особистісної та соціально-громадянської компетентності спрямовані сюжетно-рольові та творчі ігри, які передбачають їх соціалізацію через засвоєння суспільних норм і правил поведінки, встановлення стосунків з дорослими й однолітками у процесі активної ігрової діяльності. У практиці Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №40 «Дельфін» запроваджена активна спільна ігрова діяльність дітей дошкільного віку у сюжетно-рольових іграх: «Сім'я», «Аптека», «Лікарня», «Поліклініка», «Магазин», «Наш дитячий садочок», «Ми – пасажери» тощо.

Вивчаючи ігрову діяльність дітей, такі фахівці дошкільної освіти як Г. Беленька, Н. Пихтіна, вважають доречним сюжетно-рольові ігри відносити до виду творчих ігор і визначають їх спільні особливості, які проявляються у формі активного відображення дитиною життя людей, що її оточують і, чим більше можливостей для активної дії, тим гра цікавіше; відмінною особливістю таких ігор є сам спосіб, яким користується дитина у цій діяльності – відтворюючи у власних діях і мові захоплююче життя дорослих, дошкільник емоційно відгукується

на нього; гра носить суспільний характер, тому вона змінюється відповідно до зміни історичних умов життя людей; гра є формою творчого відображення дитиною дійсності [2; 7].

Зазначмо, що Н. Пихтіна радить до групи творчих ігор відносити: режисерські, сюжетно-рольові, будівельно-конструкційні і театралізовані ігри, які мають свої особливості за суттю й методикою проведення [7].

Театралізовані ігри бувають кількох видів. Так, у своїй практичній роботі з дошкільниками застосовуємо ігри-драматизації (з пальчиками, з лялькою), ігри за сюжетами літературних творів (за А. Богуш) [3, с. 12], які сприяють формуванню у дошкільників також мовленнєвої, художньо-мовленнєвої та мистецько-творчої компетентностей.

Формування у дошкільнят предметно-практичної та технологічної, сенсорно-пізнавальної та дослідницької компетентностей відбувається у процесі ігрової діяльності з використанням конструкторських ігор. Для організації ігрової діяльності на основі конструкторських ігор у групах Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №40 «Дельфін» накопичено набори конструкторів LEGO. Надзвичайно ефективними для компетентнісного розвитку дошкільників стали такі конструкторські ігри як «Будинок для ляльки», «Мій будинок», «Моя вулиця», «Моє місто» тощо.

У процесі формування особистої та здоров'язбережувальної компетентностей дошкільників активно залучаємо їх до ігор-експериментів та ігор-подорожей, пов'язаних з особистою гігієною, режимом дня, здоровим способом життя використовуючи такі ігри як «Мій організм», «Здорові зуби», «Режим дня», «Вуха мити чи не мити», «Очі», «Вітаміни» тощо; організовуємо ігри-етюди за мотивами дитячих віршів; ігрові пошукові й ігрові пізнавальні ситуації.

Формування мовленнєвої компетентності відбувається у всіх видах ігор але ефективніше це відбувається у процесі інтеграції активних (рухливих) ігор із різними формами художнього слова. Такими є пальчикові ігри, ігри з предметами, рухливі ігри, які вдало інтегруємо з використанням художнього слова (казка, оповідання, вірш), потішок та забавлянок тощо.

Активному розвитку базових компетентностей дітей дошкільного віку сприяє створення розвивально-ігрового середовища в групах Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №40 «Дельфін», спрямованого на розвиток ігрової діяльності дітей та ефективної ігрової взаємодії з дітьми. Таке розвивально-ігрове середовище в групах дошкільного навчального закладу створюється у

відповідності до науково-методичних рекомендацій наданих МОН України [8].

Практичний досвід роботи з дошкільниками дозволяє зазначити, що одна і та ж гра при правильному керівництві вихователя, з внесеними до неї ускладненнями чи зміненими правилами, може ефективно використовуватись на різних етапах роботи щодо розвитку базових компетентностей дітей дошкільного віку.

Отже, гра допомагає оживити навчальний процес, розвиває спостережливість у дітей, увагу,

пам'ять, мислення, знімає втому, збуджує інтерес до навчання, розширює кругозір. Використання різних видів гри як активного методу навчання організовує, розвиває дітей, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість. Позитивний досвід використання ігрового методу схвально оцінюється педагогами-практиками. Накопичений досвід роботи свідчить, що гра, ігрова діяльність мають великий потенціал для розвитку базових компетентностей дошкільників.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). 2021. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komp_onen_ta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Беленька Г. Місце ігрової діяльності в житті сучасного дошкільника та її особливості. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: збірник наукових праць*. Київ, 2009. Вип. 1. С.62-68.
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
4. Бурова А.П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 288 с.
5. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / Піроженко Т.О. та ін. Київ : Генеза, 2016. 88 с. (Серія «Настільна книжка вихователя»).
6. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Ігровий простір дитини. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.
7. Пихтіна Н.П. Педагогіка гри: лекції. Навчальний посібник. Ніжин:НДУ ім.М. Гоголя, 2014. 209 с.
8. Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти. Рекомендації МОН. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didaktichnogo-obladnannya>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

А. ЛУГОВИК

Реалізація завдань сучасної дошкільної освіти, які визначені Законом України «Про дошкільну освіту» (2024), Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) як спрямованість дошкільної освіти на процес усвідомлення дітьми життєвих цінностей та формування у них важливих ключових компетентностей [1], потребує опанування вихователями та застосування у їх педагогічну діяльність нових форм, методів, прийомів та технологій організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку.

Відтак перед педагогами дошкільної освіти стоїть питання вибору найбільш ефективних, оптимальних для своїх вихованців інноваційних

технологій, методів та прийомів освітньої діяльності, що сприяє їх постійному пошуку та активному запровадженню у сучасний освітній процес, розвитку і вдосконаленню професійної компетентності педагогів дошкільної освіти.

Обґрунтування ідей освіти для сталого розвитку, опис змісту та організації освітнього процесу в дошкільній викладено Н. Гавриш, О. Пометун. О. Саприкіною, Впровадження педагогічних технологій в дошкільному закладі стало об'єктом дослідження таких науковців-практиків як Н.Гавриш, І.Дичківська, Т. Піроженко, Л.Фесюкова та ін.

Нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку стали предметом наукових досліджень Г.Григоренко, Н.Денисенко, Ю.Коваленко, Н.Маковецька та ін. Використання здоров'язбережувальних технологій у дошкільному закладі аналізувала А. Кошель та ін..

Технологію організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах досліджували А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик та ін.. Зокрема, комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини в контексті співвідношення базових якостей аналізувала Т. Піроженко.

Розроблення особистісно-розвивальних технологій малювання складає мету й предмет багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики, наприклад, Г. Григорьєвої, О. Дронової, Т.Казакової, В. Котляра, Г. Сухорукової, Л. Шульги та ін..

Використання нетрадиційних технік малювання на практиці описали О. Половіна, Л. Полякова, В. Рагозіна, Л.Шульга, С. Чепурна, та ін.

Використання мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення з'ясували Л. Омельченко, Т. Полянська та ін.; розвитку мислення Т.Большова; розвитку пам'яті Т. Широких, Г. Чепурний та ін.

Але пошук можливостей застосування інноваційних технологій розвитку дошкільників у процесі освітньої діяльності триває.

Інноваційні педагогічні технології в сучасній дошкільній освіті сприяють появі нових форм навчальної комунікації, новітнім методам розв'язання освітніх завдань. З огляду на це роль вихователя набула нової якості. Він розвиває пізнавальні якості дошкільника, його життєву компетентність у різних соціальних інституціях. Водночас відбувається активна зміна змісту, форм і методів навчання, яка спонукає до розробок і впровадження новітніх освітніх технологій.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість, інтерактивність, налаштованість на конструктивні дії в оновлених ситуаціях, основою яких є інноваційні педагогічні технології.

Інноваційні педагогічні технології, за трактуванням фахівців І.Дичківської та Т. Піроженко – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів [5].

Серед активно задіяних інноваційних педагогічних технологій, які впроваджуємо в

Конотопському закладі дошкільної освіти № 4 «Сонечко» Конотопської міської ради:

- технологія «Театр фізичного виховання та оздоровлення дітей» (М. Єфименко);

- технологія «Розв'язання винахідливих завдань. ТРВЗ» (Г. Альтшуллер);

– технологія розвитку: «Мнемотехнологія» (Г. Чепурний);

- «Ігрові технології» (М. Шуть);

- технології «Мовленнєвого розвитку» (А. Богуш);

- технологія «Дошкільнятам про освіту сталого розвитку» (Н. Гавриш, О. Пометун, О. Саприкіна);

- технології «Образотворення» (О. Половіна).

Освітній процес дітей дошкільного віку має бути, насамперед, здоров'язбережувальним. Тому вихователі дошкільного закладу максимально спрямовані на застосування здоров'язбережувальних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. Такими здоров'язбережувальними технологіями є: *вправи з дихальної гімнастики, пальчикова гімнастика, гімнастика для очей, різновиди масажу та самомасаж.*

Серед інноваційних здоров'язберігаючих технологій у ДНЗ, які впроваджуються у процес життєдіяльності дитини, слід виокремити оздоровчі технології терапевтичного спрямування, до яких належать: *арт-терапія, пісочна терапія, казкотерапія, ігрова терапія, сміхотерапія, музична терапія, кольоротерапія* тощо.

Ефективною у процесі зміцнення здоров'я дошкільників та їх фізичного розвитку є *технологія «Театр фізичного виховання та оздоровлення дітей» Миколи Єфименка*, яка запроваджена у закладі і є надзвичайно цікавою для дітей дошкільного віку.

Варто зазначити, що інноваційні методи та технології здоров'язбережувального і здоров'я-формуального спрямування викликають позитивні емоції і задоволення у дошкільників.

Зважаючи на те, що основним видом діяльності дошкільників є гра, маємо зазначити, що у процесі освітньої діяльності вихователі постійно використовують ігрові технології навчання й розвитку дітей дошкільного віку. Технології ігрового навчання – це така організація освітнього процесу, під час якої здійснюється включення дитини в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуації). Навчальні ігри мають за мету, засвоєння вмінь і навичок, надання дитині можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання.

В освітньому процесі, вихователі Конотопського закладу дошкільної освіти № 4 «Сонечко» Конотопської міської ради активно застосовують

творчі ігри, які посідають центральне місце в організації життєдіяльності дітей у дошкільному закладі. Ігри є однією з найпродуктивніших форм навчання і розвитку дітей, у яких інтегрують різні види діяльності дошкільників (рухова, мовленнєва, пізнавальна, дослідницька, творча та ін..).

Серед ігрових технологій запроваджено «Ігрові технології», автором яких є М. Шуть. Основною ідеєю ігрової технології є усвідомлення того, що в основі ігрових технологій лежить захопленість дітей ідеєю та сюжетом гри; ігровими ролями, що взяли на себе учасники гри; ігровими діями, які виконують діти у процесі реалізації ігрових ролей; ігровими предметами, які можуть бути реальними, умовними або частково умовними.

Запроваджені ігрові технології інтенсивно розвивають комунікативні та інтелектуальні здібності дітей, сприяють пізнавальному, соціальному, художньому, творчому фізичному розвитку дошкільників.

Серед великої кількості інноваційних методів та прийомів у розвитку сучасного дошкільника надзвичайно важливою є інноваційна технологія «Мовленнєвого розвитку», автором якої є А. Богуш [2]. В основі цієї технології лежить розуміння того, що саме в дошкільному віці дитина більше чутлива до мовної та мовленнєвої інформації. Тому одним з вирішальних чинників у розвитку мовлення дітей на етапі раннього дитинства є спілкування, тож надзвичайно важливим для вихователя є завдання – створити сприятливе мовленнєве середовище.

Ефективне мовленнєве середовище, як зазначає А. Богуш [3, с. 53], передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях у відповідності до освітнього напрямку «Мовлення дитини» Базового компоненту дошкільної освіти. Тому розвиток мовлення дітей здійснюємо у напрямках, визначених фахівцями з дошкільної освіти (А. Богуш [2], Н. Гавриш, Т. Котик [4], Т. Піроженко [5] та ін.): розуміння мовлення дорослих, оволодіння активним мовленням, удосконаленням звуковимови, засвоєння словника і граматичної будови мови, які реалізуються у відповідності до методики розвитку мовлення дітей раннього віку.

Розвиток мовлення дітей на заняттях здійснюється у відповідності до специфіки їх проведення і передбачає, що на одному занятті можуть водночас вирішуватись декілька завдань: з розвитку мовлення, розвитку сенсорики, мислення

чи ознайомлення з дошкільцями.

Отже, в процесі організації освітньо-мовленнєвої діяльності на мовленнєвих заняттях слід максимально використовувати ігрові методи та прийоми навчання: дидактичні та народні ігри, ігрові мовленнєві (життєві) ситуації, ігрові діалоги, драматизації тощо.

Запроваджуємо у освітній процес з дітьми і технологію «Дошкільцям про освіту сталого розвитку» (Н. Гавриш, О. Пометун, О. Саприкіна) [3]. Відповідно до нормативних документів (Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) (2021), парціальна програма для системи дошкільної освіти «Дошкільцям – освіта для сталого розвитку» (2019)) та на основі навчально-методичних посібників і дидактичних матеріалів, розроблених авторами програми Н.Гавриш, О.Саприкіною та О. Пометун. Педагоги нашого закладу дошкільної освіти реалізують визначений пріоритетний напрямок освітньої діяльності – формування природничо-екологічної та соціально-економічної компетентностей дошкільників як базових компетентностей гармонійно розвинутої особистості.

Запроваджений навчальний курс «Дошкільцям – освіта для сталого розвитку» (ОСР) передбачає опанування дітьми трьома темами: «Спілкування», «Ресурси», «Подарунок», які передбачають по три тематичних дня на кожен. Вибір таких тем зорієнтований на взаємопов'язані сфери сталого розвитку: соціальну, економічну та екологічну.

Основною формою педагогічної діяльності з ОСР в дошкільному навчальному закладі, як зазначають Н.Гавриш, О.Саприкіна, О.Пометун, обрано тематичний день. Структура тематичного дня передбачає певні організаційні складники. Момент налаштування на роботу за визначеною темою починається з ідеї дня. Передбачений комплекс ранкових заходів, за звичною схемою для дітей, але їх бажано пов'язати з темою дня. Кульмінацією першої половини дня є організоване заняття, інтегроване за змістом. Мета заняття полягає в допомозі дітям усвідомити певну інформацію і зразки поведінки, їх цінність та викликати бажання вчиняти саме так у повсякденному житті [3, с. 26]. Наступним структурним компонентом є відпрацювання дій. Усе, з чим діти ознайомились на занятті закріплюється у різних формах активної творчої взаємодії у другій половині дня. Наступним компонентом структури тематичного дня є повторення дій, акцентуючи на них увагу до тих пір доки вони не стануть автоматичними для переважної більшості дошкільників. Таке виконання повторення дій можна забезпечити різними методами освіти для

сталого розвитку.

Визначено методи випереджальної освіти для сталого розвитку: проблемні методи, розвивальне навчання, інтерактивне навчання, проєктне навчання. Зважаючи на зазначені методи освіти для сталого розвитку активно застосовуємо різнопланові дидактичні ігри: з використанням покидькового матеріалу, з використанням паперу, з використанням дисків, музично-дидактичні та сюжетно-рольові ігри. А також інтерактивні ігри і проєктна діяльність, які зорієнтовані на екологічне та економічне виховання дошкільників, чудово реалізуються у групових формах навчання.

Запроваджений навчальний курс формує у дошкільників початкові уявлення про дії та поведінку в екологічній, економічній та соціальній сферах життя; сприяє усвідомленню дітьми необхідності збереження природних ресурсів; розвиває звичку і моделі поведінки, що відповідають сталому розвитку, мотивації та спонукання до дій у цьому напрямку.

Ще однією технологією запровадженою у закладі дошкільної освіти стала технологія «Розв'язання винахідливих завдань. ТРВЗ» (автор – Г. Альтшуллер). ТРВЗ спрямована на самореалізацію дитини, тому необхідно створити максимальні можливості для повноцінного розкриття і формування особистісного, інтелектуального і творчого потенціалу дитини як неповторної людської індивідуальності [8]. Реалізації окреслених завдань ТРВЗ сприяє застосування у освітній діяльності таких методів як:

– *пряма синектика (аналогія)* – це перенесення живих об'єктів у світ технічний. Зробити так, як це зроблено щодо іншого:

- за формою (тарілка – диск, повний місяць, кришка від каструлі...);

- за структурою (пух – сніг, вата, поролон, хутро...);

- за функціями (машина – кінь, мураха, потяг, вісюк; вітер – пилосос, вентилятор, подих...; півень – будильник, радіо, сонце, зозуля...);

- за кольором (сонце – кульбаба, лампочка, лимон, лисиця, листок...);

- за властивостями (повітряна кулька – соска, шина, гумові чобітки, м'яч...);

- за ситуацією або за різним положенням (станом) різних предметів та явищ (переповнений автобус – іграшки в коробці, огірки в банці, пісок у відрі...).

– *метод гірлянд та асоціації* – ланцюжок слів може закінчуватися довільно або тим самим словом від якого починали (дорога – крута, звивиста – яйце

– слизка – гірка – сніг – цукор – смачно – компот – фрукти – багато...);

- *фантастична аналогія* – завдання виконується за допомогою фантастичних засобів, фантастичних персонажів (казкових героїв, чарівників, чарівної палички). Вона здатна будь-яку ситуацію, будь-яку дію перенести в казку, використати чарівництво, фантастичних героїв, прибульців з інших планет для розв'язання певного завдання для виходу зі складної ситуації, тобто уявити яким чином вирішили б цю проблему казкові персонажі;

- *символічна аналогія* – це відображення реального світу різними символами і знаками; включає узагальнений, абстрактний, словесний або графічний образ об'єкта. Вона може бути *словесною* або *графічною*.

Отже, технологія «Теорії розв'язання винахідницьких завдань» (ТРВЗ) містить у собі значні резерви для цілеспрямованого розвитку дітей дошкільного віку.

Пошук ефективних інноваційних методів роботи з дошкільниками, які зазнають тих чи інших труднощів з запам'ятовуванням інформації та у мовленнєвій діяльності зумовив застосування технології «Мнемотехніки», яку запроваджує Г. Чепурний [7].

Використання мнемотаблиць на заняттях з розвитку зв'язного мовлення, дозволяє дітям ефективніше сприймати і переробляти зорову інформацію, зберігати і відновлювати її. Особливостями технології є використання не зображення предметів, а символів. Ця технологія значно полегшує дітям пошук і запам'ятовування слів. Символи максимально наближені до мовленнєвого матеріалу, наприклад, для позначення домашніх птиць і тварин використовується дім, а для позначення диких тварин і птиць – ялинка. Мнемотаблиці-схеми, слугують дидактичним матеріалом для збагачення словникового запасу, при навчанні складанню розповідей, відгадуванні загадок, заучуванні віршів.

На креативний розвиток дошкільників спрямована технологія «Образотворення» (О. Половіна), яка також запроваджена у закладі дошкільної освіти. Технологія образотворення сьогодні реалізується за допомогою нетрадиційних технік малювання.

Нетрадиційні техніки малювання – це способи створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонують все: колір, лінія, сюжет; поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності.

І саме нетрадиційні техніки малювання викликають у дошкільників особливий інтерес.

Адже процес творчості за допомогою нетрадиційних інструментів – зовсім не складний, нагадує цікаву гру, а результат його – завжди позитивний незалежно від здібностей та обдарувань дитини.

Опанування різноманітними техніками малювання дає змогу дітям відійти від предметного зображення, виразити в малюнку свої почуття й емоції, дарує свободу діяльності, вселяє впевненість дітей у своїх силах. Володіючи різними техніками зображення предмета, діти отримують можливість вибору, що сприяє розвитку творчих здібностей, обдарувань дошкільників. Процес малювання не стомлює дітей. У них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, проведеного за виконанням завдання.

Діти з різним рівнем розвитку образотворчих здібностей, використовуючи нетрадиційні техніки малювання, легко отримують яскраве, красиве зображення. Тоді як малювання за допомогою пензлика чи олівця потребує уже певною мірою сформованих технічних навичок [4, с.49].

Окрім цього, нетрадиційна техніка зображення сприяє розвитку у дитини: дрібної моторики рук і тактильного сприйняття; координація рухів; просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття; уваги і посидючості. В процесі використання, у дитини розвивається наочно-образне і словесно-логічне мислення, відбувається активізація самостійної розумової і мовленнєвої діяльності.

Саме нетрадиційні техніки малювання створюють атмосферу невимушеності,

відкритості, розкнутості, сприяють розвитку ініціативи, самостійності дітей, створюють емоційно - позитивне ставлення до діяльності. Серед активно вживаних у роботі вихователів ЗДО нетрадиційних технік малювання визначимо: *малювання пальчиками, долонькою, техніка «Видування», штампкування тичком, зібганим папером, штампами, губкою, малювання з використанням круп по вологому паперу* та ін.

Результат образотворчої діяльності не може бути поганим чи хорошим, робота кожної дитини індивідуальна, неповторна. Діючи з різними художніми матеріалами, діти отримують задоволення, у них виникає бажання створювати нові, незвичайні композиції.

Особлива цінність цих технік полягає в тому, що вони доступні, дають дітям змогу швидко досягти бажаного результату діяльності, реалізувати власний творчий задум, викликають позитивні емоції.

Підсумовуючи все вище сказане, відзначимо, що інноваційні педагогічні технології мають позитивний вплив на розвиток дитини, тому вважаємо необхідним їх використання в освітньому процесі дітей дошкільного віку. Інноваційні педагогічні технології дають можливість безпечного виходу емоцій, при цьому дитина має можливість реалізувати свій інтелектуальний і творчий потенціал. Також зміцнюється віра дитини у власні сили, розвивається індивідуальність, автономність. Тому педагоги повинні будувати роботу з дітьми так, щоб інноваційні педагогічні технології були задіяні в усі сфери діяльності дитини на всіх етапах її вікового розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш Алла, Малиновська Наталія. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для студентів педагогічних коледжів (спеціальності 012 Дошкільна освіта). Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020.
3. Гавриш Н., Саприкіна О., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навчально-методичний посібник для дошкільних навчальних закладів. Дніпропетровськ: Ліра, 2015. 120 с.
4. Демчук М. Нетрадиційні техніки малювання. *Палітра педагога*. 2013. №3. С.22- 25.
5. Піроженко Т. Особистісний потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві. *Дошкільне виховання*. 2012. № 1. С. 8-16.
6. Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності. *Бібліотечка вихователя*. 2005. №5-6. С.49-51.
7. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 152 с.
8. Яценко А. В. Джерельце творчості. ТРВЗ. Харків: Ранок, 2011. 176 с.